

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2010

Petra Škraňková

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Hlavní specializace: Mezinárodní obchod

**Strategické trhy pro české exportéry:
Rusko, Čína, Ukrajina, Indie**

(Diplomová práce)

Vypracovala: Bc. Petra Škraňková

Vedoucí práce: prof. Ing. Božena Plchová, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Strategické trhy pro české exportéry: Rusko, Čína, Ukrajina, Indie“ vypracovala samostatně a vyznačila všechny citace z pramenů.

V Praze dne 14. dubna 2010

.....

Petra Škraňková

Poděkování:

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce prof. Ing. Boženě Plchové, CSc., za navržení tak zajímavého téma pro diplomovou práci, za její odborné rady a připomínky, a za vstřícnost a laskavost, s kterou ke mně přistupovala. Děkuji také své rodině, že mi vytvořila vhodné podmínky pro psaní této práce, a Bohu, že mi dával sílu intenzivně pracovat.

Obsah

Seznam zkratk.....	2
Seznam tabulek a grafů	3
Seznam příloh.....	4
Úvod.....	5
1. Charakteristika ekonomického a sociálního vývoje vybraných zemí.....	7
1.1 Ekonomický a sociální vývoj v Ruské federaci	7
1.1.1 Způsob transformace ruské ekonomiky	7
1.1.2 Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů v RF	9
1.1.3 Demografický vývoj v RF	11
1.2 Ekonomický a sociální vývoj v Číně.....	12
1.2.1 Způsob transformace čínské ekonomiky	12
1.2.2 Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů v Číně	13
1.2.3 Demografický vývoj v Číně	16
1.3 Ekonomický a sociální vývoj na Ukrajině	17
1.3.1 Způsob transformace ukrajinské ekonomiky	17
1.3.2 Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů na Ukrajině	18
1.3.3 Demografický vývoj na Ukrajině	21
1.4 Ekonomický a sociální vývoj v Indii.....	21
1.4.1 Způsob transformace indické ekonomiky	21
1.4.2 Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů v Indii	22
1.4.3 Demografický vývoj v Indii	24
1.5 Srovnání vybraných ekonomik.....	25
2. Analýza vzájemného obchodu se zbožím mezi vybranými zeměmi a ČR v letech 2001-09	28
2.1 Analýza vzájemného obchodu mezi ČR a Ruskem.....	28
2.2 Analýza vzájemného obchodu mezi ČR a Čínou.....	31
2.3 Analýza vzájemného obchodu mezi ČR a Ukrajinou	34
2.4 Analýza vzájemného obchodu mezi ČR a Indií	38
2.5 Srovnání vývoje exportu z ČR do vybraných zemí.....	41
3. Obchodně-politické podmínky pro vývoz do vybraných zemí.....	44
3.1 Dovozní podmínky v jednotlivých zemích	44
3.1.1 Regulace dovozu zboží v Rusku	44

3.1.2. Regulace dovozu zboží v Číně	45
3.1.3 Regulace dovozu zboží na Ukrajině	46
3.1.4 Regulace dovozu v Indii	48
3.2 Obchodní politika EU vůči Rusku, Číně, Ukrajině a Indii	49
3.3 Podpora exportu v ČR	50
3.3.1 Služby agentury CzechTrade a Českých center	50
3.3.2 Služby České exportní banky	54
3.3.3 Služby společnosti EGAP	55
3.4 Státní podpora exportu do prioritních zemí	56
4. Specifika obchodního jednání ve vybraných zemích	58
4.1 Společné znaky	58
4.2 Rozdílné znaky	59
Závěr	61
Seznam použité literatury	65
Přílohy	69

Seznam zkratek

BRIC	Brazil, Russia, India, China (Brazílie, Rusko, Indie, Čína)
CIA	Central Intelligence Agency (Ústřední zpravodajská služba)
CNY	čínský jüan
ČLR	Čínská lidová republika
EGAP	Exportní garanční a pojišťovací společnost
EU	Evropská unie
HDP	hrubý domácí produkt
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development (Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj)
IMF	International Monetary Fund (Mezinárodní měnový fond)
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
RF	Ruská federace
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SNS	Společenství nezávislých států
USD	americký dolar
WTO	World Trade Organization (Světová obchodní organizace)

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Růst HDP v RF.....	9
Tabulka 2: Obchodní bilance RF.....	10
Tabulka 3: Demografický vývoj v RF.....	11
Tabulka 4: Růst HDP v ČLR.....	14
Tabulka 5: Obchodní bilance ČLR.....	15
Tabulka 6: Platební bilance ČLR	16
Tabulka 7: Růst HDP na Ukrajině.....	19
Tabulka 8: Obchodní bilance Ukrajiny	20
Tabulka 9: Demografický vývoj na Ukrajině.....	21
Tabulka 10: Růst HDP v Indii	23
Tabulka 11: Obchodní bilance Indie	24
Tabulka 12: Srovnání základních ukazatelů vybraných ekonomik.....	25
Tabulka 13: SWOT analýza vybraných zemí.....	27
Tabulka 13: Vývoj zahraničního obchodu se zbožím mezi ČR a RF	28
Tabulka 14: Vývoj zahraničního obchodu se zbožím mezi ČR a Čínou.....	31
Tabulka 15: Vývoj zahraničního obchodu se zbožím mezi ČR a Ukrajinou	35
Tabulka 16: Vývoj zahraničního obchodu se zbožím mezi ČR a Indií.....	38
Tabulka 17: Zbožová struktura vývozu z ČR do vybraných zemí v r. 2008	43
 Graf 1: Podíl sektorů na tvorbě HDP vybraných zemí.....	26
Graf 2: Komoditní struktura vývozu zboží do RF v r. 2008	29
Graf 3: Vývoj komoditní struktury vývozu zboží do RF	31
Graf 4: Komoditní struktura vývozu zboží do Číny v r. 2008	32
Graf 5: Vývoj komoditní struktury vývozu zboží do Číny	33
Graf 6: Komoditní struktura vývozu zboží na Ukrajinu v r. 2008	35
Graf 7: Vývoj komoditní struktury vývozu zboží na Ukrajinu	36
Graf 8: Komoditní struktura vývozu zboží do Indie v r. 2008.....	39
Graf 9: Vývoj komoditní struktury vývozu zboží do Indie	40
Graf 10: Vývoj vývozů zboží z ČR do vybraných zemí	42

Seznam příloh

Příloha 1: Perspektivní obory v Ruské federaci	69
Příloha 2: Perspektivní obory v Číně	71
Příloha 3: Perspektivní obory na Ukrajině	72
Příloha 4: Perspektivní obory v Indii	73

Úvod

V posledních letech byly na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE v Praze napsány vynikající diplomové a disertační práce zabývající se jednotlivými „strategickými“ trhy pro české podnikatele, případně srovnáním dvou z nich. Tématem mé práce jsou čtyři strategické trhy (ruský, čínský, indický a ukrajinský). První tři z nich patří do tzv. skupiny BRIC, největších nově se otevírajících a rychle se rozvíjejících trhů na světě, které jsou také označovány jako „emerging markets“. Ukrajinský trh považuji za strategický pro české exportéry z hlediska jeho velikosti a geografické blízkosti.

Mým cílem není kopírovat obsah již existujících kvalifikačních prací, ale provést srovnání těchto trhů z hlediska zahraničního obchodu, nalézt shody a rozdíly a odhadnout jejich budoucí vývoj. Přála bych si, aby má práce pomohla českým firmám v přípravě na vstup na ruský, čínský, ukrajinský a/nebo indický trh a aby poskytla potřebné aktuální informace také zkušenějším exportérům, kteří již na tyto trhy vyvážejí své zboží, k dalšímu rozvíjení jejich aktivit v těchto zemích. Budu se snažit o objektivní hodnocení založené na aktuálních statistických údajích a o poskytnutí praktických informací místo teoretických pouček.

Téma mé práce pokládám za zajímavé z toho důvodu, že vybízí ke komparaci velkých a velmi perspektivních ekonomik, které prošly transformací a v posledních dvou desetiletích vykazují velmi vysoká tempa růstu. Jejich ohromný potenciál z hlediska mezinárodního obchodu spočívá především v jejich velmi početné populaci představující vysokou perspektivní poptávku po dováženém zboží a službách a v růstu reálných mezd, který činí tuto poptávku více a více koupěschopnou. Jejich rozsáhlý vnitřní trh nabízí podle mého názoru celou řadu výhod oproti vývozu do řady menších ekonomik lišících se jazykem, měnou, obchodními podmínkami a zvyklostmi a dalšími aspekty mezinárodního obchodu. Znalost těchto ekonomik je pro české exportéry výhodnou také z toho důvodu, že Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR zařadilo všechny tyto země na seznam prioritních zemí pro český export a přijalo opatření k podpoře vývozu na tyto trhy.

V první kapitole se budu zabývat stručnou charakteristikou ekonomického vývoje v jednotlivých zemích v posledních dvou desetiletích. Zaměřím se hlavně na proces transformace, jehož průběh nebyl všude stejný, a dále na současnou situaci

v těchto zemích. Sociálního vývoje se dotknu jen velmi zlehka – bude mě zajímat především vývoj počtu obyvatel v jednotlivých zemích.

Ve druhé kapitole budu analyzovat obchodní výměnu mezi těmito zeměmi a Českou republikou po roce 2000, porovnáám její objem a komoditní strukturu. Důraz budu klást spíše na vývoz z ČR než na dovoz do ČR. Podrobně se budu věnovat dopadům ekonomické recese na export jednotlivých druhů zboží.

Třetí kapitola se bude týkat obchodně-politických podmínek pro vzájemný obchod. Nejprve se budu věnovat dovozním podmínkám v jednotlivých zemích - tarifním i netarifním ochranným opatřením a druhům dokumentů vyžadovaných při celním odbavení. Následně se stručně zmíním o obchodní politice EU vůči třetím zemím a dále popíši proexportní aktivity Ministerstva průmyslu a obchodu, jeho agentury CzechTrade, České exportní banky a pojišťovací společnosti EGAP. Budu zjišťovat, jak tyto agentury hodnotí vybrané země.

Ve čtvrté kapitole bych chtěla formulovat doporučení českým exportérům pro obchodní jednání s podnikatelskými subjekty z vybraných zemí. Vzhledem k tomu, že se do Ruska, Číny, Ukrajiny a Indie vyváží z České republiky především strojírenské výrobky a ne spotřební zboží, myslím si, že je pro české exportéry důležité umět vyjednávat s představiteli velkých firem a uzavírat úspěšně obchodní smlouvy o vysokých peněžních částkách. Nebudu se proto zabývat spotřebním chováním obyvatelstva vybraných zemí ani doporučeními pro B2C marketing.

V závěru mé práce shrnu nejdůležitější poznatky.

Aktuální statistické informace budu čerpat z internetových databází CIA, OECD, IMF, WTO a státních statistických úřadů vybraných zemí. Využiji i řadu dalších zdrojů.

1. Charakteristika ekonomického a sociálního vývoje vybraných zemí

1.1 Ekonomický a sociální vývoj v Ruské federaci

1.1.1 Způsob transformace ruské ekonomiky

V prvních letech transformace tvrdili ruští představitelé vládních úřadů a průmyslových podniků, že chtějí vytvořit japonský model ekonomiky s velkými koncerny, které ovládají chráněný tuzemský trh a vyvážejí do zbytku světa hotové výrobky, jako jsou zbraně a rakety. Ve skutečnosti se však ruská ekonomika začala podobat brazilskému modelu, ve kterém se příjmy z exportu nerostných surovin používají k dotování produkce vybraných tuzemských výrobců. Tento model se vyznačuje velmi nerovnoměrným rozdělením důchodu mezi obyvateli a vysokou mírou korupce.¹

Transformace ruské ekonomiky probíhala stylem šokové terapie. V jediný den, 2. ledna 1992, bylo uvolněno 90 % maloobchodních cen a 80 % cen výrobců (jen u některých základních potravin a surovin byly přijaty výjimky)², což mělo za následek hyperinflaci a naprosté znehodnocení celoživotních úspor obyvatel. V následujících dvou letech vzniklo mnoho obchodních bank a investičních fondů (např. MMM), které nepodléhaly státní regulaci a fungovaly na principu pyramidových schémat. Slibovaly úroky ve výši až 1 200 procent. Když se zhroutily, více než 40 milionů lidí přišlo o své úspory podruhé.³

Současně byl deregulován zahraniční obchod, dříve ovládaný státním monopolem. Dovozní kvóty byly zrušeny a byla zavedena plošná cla ve výši 5 %⁴. Změnila se orientace zahraničního obchodu na trhy vyspělých kapitalistických zemí a původní preferenční vazby na státy RVHP byly přetrhány. Odlehlé sibiřské regiony zintenzivnily své obchodní styky s východoasijskými zeměmi na úkor tuzemských partnerů v evropské části Ruské federace. Ve struktuře exportu více a více převládaly nerostné suroviny nad hotovými výrobky.

¹ Rutland (1994), str. 11

² OECD (2005), str.25

³ Satter (2008), str. 51

⁴ OECD (2005), str.25

Po liberalizaci cen a obchodu vláda E. Gajdara přistoupila k masové privatizaci. Její první fáze probíhala v letech 1992-1994 pod vedením Anatolije Čubajse. Ruským občanům bylo vydáno 149 milionů kuponů o nominální hodnotě 10 tisíc rublů. Čtvrtina z nich byla následně skoupena různými investičními fondy, které potom získaly lukrativní podniky za absurdně nízké ceny. Čtyřicet procent ruských firem z klíčových odvětví zůstalo ve vlastnictví státu. Ve druhé fázi privatizace mohly podniky prodat své zbývající akcie za hotovost nebo za investiční záruky. Malé podniky včetně obchodů a stravovacích zařízení byly privatizovány zvlášť. Většinou přešly do vlastnictví svých zaměstnanců za nominální hodnotu.⁵

Po celá devadesátá léta v zemi vládl chaos. Podniky byly tunelovány svými manažery a nevyplácely mzdy zaměstnancům. Zhoršily se pracovní podmínky a rostla nezaměstnanost. Seliščevová poukazuje na fakt, že restrukturalizace ruské ekonomiky probíhala samovolně „zezdola“ a reagovala na změny v poptávce, neboť priority hospodářské politiky nebyly jasně definovány. Reformní opatření přijatá vládou podle ní ještě více zdeformovala ekonomickou strukturu a uvedla zemi v největší hospodářskou krizi v ruských dějinách. Uvádí, že podle oficiálních údajů se velikost hrubého domácího produktu propadla v období 1992-1998 na polovinu, podle neoficiálních údajů na pětinu. Nejvíce byl krizí zasažen průmysl a stavebnictví. Podíl průmyslu na tvorbě HDP se snížil z 51 % v roce 1989 na 38 % v roce 1995. Bylo to způsobeno dvěma příčinami: domácí produkce spotřebního zboží byla z velké části nahrazena dovozy kvalitnějšího zahraničního zboží a stát neměl dostatek prostředků na financování zakázek v odvětví obrany a bezpečnosti. K oživení ekonomiky došlo až po roce 1999.⁶

Přechod k tržnímu hospodářství s sebou nesl i zostření rozdílů v ekonomické úrovni jednotlivých regionů. Investice připadající na jednoho obyvatele byly v roce 1999 v nejbohatším regionu 2000x vyšší než v nejchudším regionu, hrubý regionální produkt na jednoho obyvatele byl 64x vyšší. V Moskvě žilo 15,4 % obyvatel pod hranicí existenčního minima, zatímco v Ingušsku 96 % obyvatel.⁷

⁵ Rutland (1994), str. 15

⁶ Seliščeva (2005), str. 178-185

⁷ Seliščeva (2005), str. 187

1.1.2 Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů v RF

V období 1999-2008, tj. za vlády Vladimíra Putina, dosahovalo Rusko kladných hodnot meziročního růstu HDP v rozmezí mezi pěti a deseti procentními body. Ve druhé polovině roku 2008 se zde začal projevovat vliv světové hospodářské krize. Prudce se snížil objem zahraničních i domácích investic a nezaměstnanost vzrostla na 6 %. Ruskou ekonomiku trápil propad cen nerostných surovin na světových burzách, neboť export ropy a zemního plynu pro ni představuje hlavní zdroj příjmů. Podniky měly problémy s likviditou, investoři ztratili důvěru v ruský rubl a přemístili svůj kapitál do zahraničí. Centrální banka se rozhodla reagovat na tuto nepříznivou situaci pozvolnou devalvací domácí měny. Inflace vzrostla na 13,3 % (podle informací CIA až na 14,1 %). Kvůli výraznému poklesu devizových rezerv změnila mezinárodní ratingová agentura Fitch hodnocení Ruské federace z „BBB+“ na „BBB s výhledem negativní“, což ještě více demotivovalo investory.⁸

V roce 2009 došlo podle Ruského statistického úřadu k meziročnímu poklesu hrubého domácího produktu měřeného ve stálých cenách o -7,9 %.⁹ Nezaměstnanost dosáhla v prvním čtvrtletí úrovně 9,1 %, v dalších třech čtvrtletích se pohybovala okolo 8 %, až v lednu 2010 znovu vzrostla na 9,2 %.¹⁰

Podle odhadů IMF z října 2009 bude v následujících několika letech ruská ekonomika pozvolna růst (viz Tabulka 1).

Tabulka 1: Růst HDP v RF

Pozn.: šedé pozadí – odhad

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Růst HDP v % (stálé ceny)	8,1	5,6	-7,5	1,5	3,0	3,7	4,2
HDP v mld. USD, běžné ceny	1 294,4	1 676,6	1 254,7	1 364,0	1 532,6	1 706,3	1 896,7
HDP/ob v USD, běžné ceny	9 102,6	11 806,9	8 873,6	9 717,2	10 956,3	12 239,8	13 651,9
Podíl na světovém HDP podle PPP	3,2	3,2	3,3	3,4	3,4	3,4	3,4

Zdroj: IMF: World Economic Outlook Database, October 2009

⁸ Exportér č. 2/2009, str. 8

⁹ www.gks.ru/free_doc/new_site/vvp/tab1.xls [24.03.2010]

¹⁰ http://www.gks.ru/bgd/regl/b10_01/IssWWW.exe/Stg/d01/3-2.htm [24.03.2010]

Zahraniční obchod Ruské federace se v nedávném období hospodářského růstu vyvíjel velmi dynamicky, jak vyplývá z Tabulky 2. Hodnota vývozu zboží vyjádřená v miliardách USD vyšplhala v roce 2008 na více než trojnásobek hodnoty z roku 2003. Dovoz zboží se zvětšil v průběhu stejného období pětinasobně, přesto však saldo zůstalo kladné a neustále se zvětšovalo. Celkový obrat obchodu se zbožím vzrostl ze 191 mld. USD na 763,5 mld. USD. V odvětví služeb naopak převládá import nad exportem, a proto se celkové saldo obchodu se službami propadá do záporných čísel: z -10,9 mld. USD v roce 2003 na -25,1 mld. USD v roce 2008.

Tabulka 2: Obchodní bilance RF

v mld. USD

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Export zboží	133,7	181,6	241,5	301,6	352,3	471,6
Import zboží	57,3	75,6	98,7	137,7	191,0	291,9
Obrat obchodu se zbožím	191,0	257,2	340,2	439,3	543,3	763,5
Saldo obchodu se zbožím	76,4	106,0	142,8	163,9	161,3	179,7
Export služeb	16,2	20,6	25,0	31,1	39,4	51,3
Import služeb	27,1	33,3	38,9	44,8	59,2	76,4
Obrat obchodu se službami	43,3	53,9	63,9	75,9	98,6	127,7
Saldo obchodu se službami	-10,9	-12,7	-13,9	-13,7	-19,8	-25,1

Zdroje: OECD: Country statistical profiles 2009: Russian Federation (údaje 2000-2007)

GKS: Rossijskij statističeskij jezhgodnik, r. 2009

V listopadu 2008 přijala ruská centrální vláda plán k ozdravení ekonomiky, jehož cílem bylo chránit domácí trh zasažený krizí před dovozy a podpořit vlastní výrobu. Pro všechny sektory ekonomiky začala platit přísnější tarifní i netarifní opatření. Byly sníženy kvóty pro zaměstnávání zahraničních pracovníků a pro dovoz hovězího, vepřového a drůbežího masa. Zvýšila se cla na dovoz aut, masa a mléčných výrobků, cementu a obuvi.¹¹

Pokles zahraničního obchodu v roce 2009 byl dramatický. Hodnota exportu zboží klesla oproti předcházejícímu roku o 35,5 % na 304 mld. USD, hodnota importu zboží o 34,3 % na 191,9 mld. USD (tj. vrátila se na úroveň roku 2007). Nejhorší situace panovala v prvních třech čtvrtletích, kdy propad oproti stejnému období

¹¹ Exportér č. 2/2009, str. 9

předešlého roku činil 45 % u vývozu zboží a 40 % u dovozu zboží. V listopadu 2009 se úroveň vývozu zboží vrátila na úroveň listopadu 2008 a v prosinci již byla o 20 % vyšší než ve stejném měsíci předcházejícího roku. Hodnota dovozů zboží se v posledním měsíci roku 2009 ještě nevrátila na úroveň prosince 2008.¹²

Vývoj zahraničního obchodu v budoucím období se zdá být pozitivní. V lednu 2010 se z Ruské federace vyvezlo zboží v hodnotě 28,4 mld. USD, což je o 58,3 % více než ve stejném měsíci předcházejícího roku. Dovoz zboží vzrostl o 10,4 %.¹³ Z těchto čísel se dá usuzovat, že se tato země opravdu dostává z hospodářské krize a že se potvrdí odhad IMF, který jí slibuje pozvolný ekonomický růst.

1.1.3 Demografický vývoj v RF

Od roku 1992 v Rusku dochází k přirozenému úbytku obyvatel (viz Tabulka 3). V roce 2007 připadalo podle odhadů na 1000 obyvatel 10 narozených a 16 zemřelých osob. Nízká natalita je způsobena mimo jiné vysokou emigrací mladých žen do zahraničí a také velmi vysokým počtem umělých přerušení těhotenství. Mezi hlavní příčiny vysoké úmrtnosti ještě v produktivním věku patří velmi rozšířený alkoholismus, časté pracovní úrazy, vysoká kriminalita, epidemie HIV/AIDS a také velký počet sebevražd. Průměrná délka života mužů činí jen 59 let.

Migrační přírůstek není dostatečně velký, aby kompenzoval přirozený úbytek, takže se počet obyvatel Ruské federace celkově snižuje.

Zajímavou skutečností je dlouhodobě stabilní míra urbanizace v Ruské federaci, která se nemění již od roku 1989. Ve městech žije 73 % obyvatel, na venkově 27 %.¹⁴

Tabulka 3: Demografický vývoj v RF

	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2008
Počet obyvatel k 31.12. (v mil.)	148,3	146,3	143,5	142,8	142,2	142,0	141,9
Přirozený přírůstek, úbytek (-) v tis.	-840,0	-958,5	-792,9	-846,5	-687,1	-470,3	-363,5
Migrační přírůstek, úbytek (-) v tis.	502,2	213,6	39,4	107,4	132,3	239,9	242,1

Zdroj: GKS: Rossija v cifrach, 2009 g.

¹² http://cbr.ru/statistics/print.aspx?file=macro/macro_09.htm&pid=macro&sid=oep [24.03.2010]

¹³ http://cbr.ru/statistics/print.aspx?file=macro/macro_10.htm&pid=macro&sid=oep [24.03.2010]

¹⁴ <http://www.ruskodnes.cz/index.php?page=clanek&id=790> [15.03.2010]

1.2 Ekonomický a sociální vývoj v Číně

1.2.1 Způsob transformace čínské ekonomiky

Transformace Čínské lidové republiky v moderní tržní ekonomiku byla započata po smrti Mao-Ce Tunga. V roce 1978 schválila vládnoucí Komunistická strana Číny tzv. program čtyř modernizací, který spočíval v modernizaci zemědělství, průmyslu, vědy a techniky, armády. Autarkní politika byla vystřídána tzv. politikou otevřených dveří. Reformy se prováděly gradualistickou metodou (tedy postupně) a dodnes nejsou ukončeny.

Reforma zemědělství spočívala v tzv. „dekolektivizaci“. Byl zrušen systém lidových komun a rolníkům bylo umožněno pronajmout si půdu a samostatně na ní hospodařit. To posílilo samostatnost a odpovědnost obyvatel venkova pracujících v zemědělství. Celková výkonnost zemědělského sektoru se následně zvýšila. Na druhou stranu se však uvádí, že asi 180 mil. rolníků následně ztratilo práci. Část z nich našla zaměstnání v malých podnicích soukromého sektoru, jiní přešli do venkovského kolektivního průmyslu. Ne všem se však podařilo requalifikovat. Dodnes je ve venkovských oblastech vysoký podíl obyvatelstva bez zaměstnání.

Reforma průmyslu taktéž zavedla do centrálně plánovaného hospodářství prvky tržní ekonomiky. Státní podniky se musely nadále řídit státním plánem, ale po jeho splnění mohly využívat svou přebytečnou kapacitu pro produkci určenou trhu, prodávanou za tržní ceny. Podíl této části produkce se postupně zvyšoval a podíl průmyslové produkce prodávané za regulované ceny tím pádem klesal. Státní podniky také postupně mění svou právní formu. Stávají se z nich akciové společnosti, ale většinu akcií drží stát, takže se nedá mluvit o privatizaci. Státní sektor si nadále zachovává kontrolu nad klíčovými podniky. Městské a venkovské podniky zůstávají v kolektivním vlastnictví měst a obcí. Jejich váha v čínské ekonomice se díky výrazné podpoře státu zvyšuje. V odvětví služeb, zejména v maloobchodu a stravování, dominují individuálně vlastněné podniky s méně než osmi zaměstnanci. Velmi rychle roste počet podniků vlastněných zčásti nebo zcela zahraničními subjekty. Čínská vláda se snaží přilákat zahraniční investory do tzv. zvláštních ekonomických zón, kde jim nabízí daňová, celní a jiná zvýhodnění. Většina z nich se nachází na východě země v blízkosti moře.

Společně se zahraničními investicemi Čína získává moderní technologie a know-how. Čínským podnikům pomáhají rychle se přizpůsobit se světovému konkurenčnímu prostředí a ušetřit náklady na vlastní výzkum a vývoj.

Od počátku 90. let je modernizována i čínská armáda, která čítá téměř 3 miliony vojáků a je tudíž největší armádou světa. Čína má v současné době nejrychleji rostoucí armádní rozpočet na světě. Investuje do moderních zbraňových, logistických a informačních systémů. Počet vojáků je postupně snižován, zato jsou vytvářeny jednotky rychlého nasazení.¹⁵

1.2.2 Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů v Číně

Díky postupné realizaci výše popsaných reforem dosahuje Čína již od roku 1979 jedny z nejvyšších temp ekonomického růstu ve světě. Roční přírůstky HDP se pohybují mezi 7 % a 14 %.¹⁶ Kvůli výraznému snížení světového dovozu v důsledku současné hospodářské krize, dále kvůli snaze čínské vlády o chlazení přehřátého trhu zejména v oblasti nemovitostí a také v důsledku vážných přírodních katastrof v Číně se snížilo tempo růstu HDP z 13 % v roce 2007 na 9 % v roce 2008, což je stále velmi vysoká hodnota v porovnání s ostatními státy. Mluví se o tom, že právě Čína „vytáhne“ svět z globální ekonomické recese.¹⁷

Tato čísla jsou velmi působivá, musíme si však uvědomit, že hrubý domácí produkt v absolutním vyjádření byl na počátku transformace velmi nízký. V roce 1981 činil pouhých 228,3 mld. USD. V následujících deseti letech se téměř zdvojnásobil (na 402,6 mld. USD v roce 1991) a v dalším desetiletí se téměř ztrojnásobil (na 1150,1 mld. USD v roce 2001).¹⁸ V roce 2008 dosáhl podle IMF hodnoty 4327,4 mld. USD. Další odhadovaný vývoj HDP ukazuje Tabulka 4. V roce 2014 má HDP překročit 8000 mld. USD.

Hrubý domácí produkt přepočtený na jednoho obyvatele roste stejně rychlým tempem, neboť celkový počet obyvatel Číny stagnuje (viz kapitola 1.2.3). Zatímco v roce 1978 se tento ukazatel rovnal pouhým 76,80 USD, v roce 2008 již dosáhl výše

¹⁵ Cihelková a kol. (2006), str. 268-270

¹⁶ Seregheyová (2003), str. 7

¹⁷ <http://hn.ihned.cz/c1-38762580-cina-zrychluje-rust-a-tahne-svet-z-recese> [18.11.2009]

¹⁸ Seregheyová (2003), str. 67

3 259 USD. Podle odhadů IMF jeho hodnota v roce 2014 překročí hranici 6 tisíc USD. Ve srovnání s vyspělými zeměmi je však stále velmi nízký.

Velkým problémem Číny jsou výrazné rozdíly ve stupni ekonomické vyspělosti jednotlivých regionů. Největší centra průmyslu a obchodu (Peking, Šanghaj, Tianjin) jsou koncentrována v pobřežních oblastech a směrem na západ se vybavenost infrastrukturou znatelně zhoršuje a převažují zde řídké zalidněné venkovské oblasti. Východní oblasti se podílejí na tvorbě HDP Číny 61 % a je v nich soustředěno 81 % přímých zahraničních investic. Západ země má naopak pouze 12% podíl na tvorbě HDP a 2% podíl na celkovém objemu přímých zahraničních investic.¹⁹ Tato nerovnováha je způsobena tím, že až do konce 90. let mohli zahraniční investoři podnikat pouze ve zvláštních ekonomických zónách, které byly vytvářeny v pobřežních oblastech v blízkosti zdrojových zemí (především Tchajvanu, Macaa, Hongkongu a Japonska).

Tabulka 4: *Růst HDP v ČLR*

Pozn.: šedé pozadí – odhad

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Růst HDP v % (stálé ceny)	13,0	9,0	8,5	9,0	9,7	9,8	9,8
HDP v mld. USD, běžné ceny	3 382,4	4 327,4	4 757,7	5 263,3	5 843,6	6 524,2	7 287,8
HDP/ob v USD, běžné ceny	2 560,0	3 259,0	3 566,0	3 925,0	4 336,0	4 817,0	5 354,0
Podíl na světovém HDP podle PPP	10,7	11,35	12,1	12,7	13,4	14,0	14,7

Zdroj: IMF: World Economic Outlook Database, October 2009

Čínský zahraniční obchod dosahuje obrovského obratu - v roce 2008 překročil hodnotu 2,5 bil. USD. Podle WTO se čínský export zboží v roce 2007 zvýšil o 19,5 % oproti roku 2006, v roce 2008 byl zaznamenán meziroční nárůst exportu zboží o 8,5 %. Celkové importy zboží zaznamenaly v roce 2007 14% nárůst oproti předcházejícímu roku, v roce 2008 pouze 4% nárůst.

Export se v roce 2008 podílel na vytvořeném hrubém domácím produktu přesně jednou třetinou. V roce 2008 Čína obsadila druhé místo v žebříčku největších světových exportérů zboží (po Německu) a třetí místo v žebříčku největších světových

¹⁹ Růžicková (2008), str. 9

importérů zboží (po U.S.A a Německu). Její podíl na světovém exportu zboží činí 8,9 %, podíl na světovém importu zboží 6,9 %. V exportu i importu služeb obsadila páté místo.²⁰

Tento vývoj souvisí s velkým přílivem přímých zahraničních investic, které přináší i rostoucí mezinárodní toky zboží, a se snižováním obchodně-politických bariér, k němuž se Čína zavázala při vstupu do WTO. Ve struktuře čínského dovozu se v průběhu 90. let zvyšoval podíl dovozů určených pro zušlechtění či montáž a naopak klesal podíl dovozů určených pro domácí spotřebu.²¹ Sereghyová předpokládá, že se tento trend zvrátí.

Tabulka 5: Obchodní bilance ČLR

v mld. USD

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Export zboží	438,2	593,3	762,0	968,9	1 217,8	1 428,3
Import zboží	412,7	561,2	660,0	791,5	956,0	1 132,5
Obrat obchodu se zbožím	850,9	1 154,5	1 422,0	1 760,4	2 173,8	2 560,8
Saldo obchodu se zbožím	25,5	32,1	102,0	177,5	261,8	295,8
Export služeb	46,7	62,4	74,4	92,0	122,2	146,4
Import služeb	55,2	72,1	83,8	100,8	130,1	158,0
Obrat obchodu se službami	101,9	134,5	158,2	192,8	252,3	304,4
Saldo obchodu se službami	-8,5	-9,7	-9,4	-8,8	-7,9	-11,6

Zdroje: OECD: Country statistical profiles 2009: China (údaje za období 2000-2007)

WTO: World trade developments in 2008 (údaje za rok 2008)

Vysokým objemům exportu napomáhá již dlouhodobě podhodnocený kurz čínského jüanu, proti němuž protestuje celá řada zemí. Západní výrobci nejsou schopni konkurovat levným čínským výrobkům (zejména textilního a obuvnického průmyslu) a řada z nich již byla dohnána k bankrotu. Od poloviny roku 2005 čínská vláda umožňovala postupné zhodnocování kurzu, takže jüan za tři roky posílil o 21 procentních bodů. V červenci 2008 však vláda kvůli finanční krizi a globální ekonomické recesi zhodnocování zastavila a drží kurz pevně na úrovni 6,83 CNY

²⁰ WTO: World trade developments in 2008

²¹ Sereghyová (2003), str. 38

za dolar, aby pomohla domácím vývozcům lépe se vyrovnat s útlumem exportu.²² V nedávné době se čínská vláda zavázala stanovovat kurz své měny flexibilněji, otázkou však je, zda tento závazek dodrží.²³

V poslední době se často diskutuje o rapidním zvyšování devizových rezerv Číny, neboť znamená stejně rychle rostoucí vliv Číny ve světové ekonomice. Je důsledkem jak vysokého salda čínské obchodní bilance, tak vysokých přebytků na kapitálovém účtu platební bilance. Čína je největším věřitelem Spojených států, silně zasažených ekonomickou krizí. Odhaduje se, že objem těchto rezerv bude činit na konci roku 2009 více než 2,5 bil. USD, což je třikrát více než v roce 2005 (viz Tabulka 6). Tento odhad je reálný vzhledem k tomu, že na konci září 2009 již dosáhly výše 2,272 585 bil. USD.²⁴ Ve srovnání s ostatními zeměmi je to jednoznačně nejvíce na světě.

Tabulka 6: Platební bilance ČLR

v mld. USD

	2005	2006	2007	2008*	2009*
Saldo běžného účtu	161	250	372	386	427
Saldo kapitálového účtu	47	-3	90	130	70
Změna rezerv (přírůstek= +)	207	247	462	517	502
Stav devizových rezerv	819	1 066	1 528	2 045	2 547

*odhad WTO

Zdroj: WTO: China Quarterly Update – December 2008

1.2.3 Demografický vývoj v Číně

Čína je nejlidnatějším státem světa. V polovině roku 2008 zde žilo podle serveru BusinessInfo.cz²⁵ 1,331 mld. osob, což představuje pětinu celkové světové populace.

Sereghyová uvádí, že obyvatelstvo Číny narůstá kvůli vládním opatřením k omezení porodnosti každoročně zhruba o dalších 12 milionů osob²⁶. Mezi lety 2007 a 2008 však absolutní čistý přírůstek obyvatelstva činil pouze 7 milionů osob a IMF

22 <http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/business-ve-svete/clanek.phtml?id=653235> [18.11.2009]

23 Jana Horká: *MMF posílí vliv rozvíjejících se zemí*. IN: Hospodářské noviny ze dne 5.10.2009.

24 <http://www.chinability.com/Reserves.htm> [18.11.2009]

25 <http://www.BusinessInfo.cz/cz/sti/cina-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1000539/#sec3> [18.11.2009]

26 Sereghyová (2003) str. 7

odhaduje, že tímto tempem bude růst obyvatelstvo i nadále.²⁷ Čistý roční přírůstek obyvatelstva v relativním vyjádření činil v roce 2007 pouhých 0,517 %²⁸.

Z tohoto nízkého tempa růstu populace vyplývá, že čínské obyvatelstvo stárne a podíl osob v postproduktivním věku roste (do roku 2040 se má podle odhadu OSN z dnešních 10 % zvýšit na 28 %). Díky zlepšování úrovně zdravotní péče se prodlužuje střední délka života. Tento trend vyvolává obavy z nárůstu sociálních výdajů státu na důchodové zabezpečení a je proto nutné zachovat vysoké tempo hospodářského růstu. V německém Handelsblattu ze dne 8. února 2006 tento negativní demografický vývoj v Číně komentoval článek s názvem „Drak dříve zestárne, než zbohatne“.²⁹

1.3 Ekonomický a sociální vývoj na Ukrajině

1.3.1 Způsob transformace ukrajinské ekonomiky

Ukrajina se stala nezávislým státem 16. 7. 1990, kdy její parlament schválil Deklaraci o státní suverenitě. V prvních měsících a letech po rozpadu Sovětského svazu a Rady vzájemné hospodářské pomoci jí hrozil ekonomický kolaps. Bylo třeba postupně provést zásadní politické a ekonomické reformy.

Po nástupu Leonida Kučmy k moci v roce 1994 došlo k cenové liberalizaci, částečné deregulaci obchodu a privatizaci malých a středně velkých podniků. Zemědělská půda byla formálně zprivatizována, v praxi však její převod do soukromého vlastnictví provázely komplikace. Stát nadále silně reguloval zemědělství, což demotivovalo soukromé subjekty, a objem produkce v tomto sektoru klesal.

Hospodářská krize trvala na Ukrajině nepřetržitě od roku 1990 až do roku 1997. Obdobný vývoj zaznamenal ze všech postsovětských států pouze Turkmenistán. Podle analytiků nebyl problémem nedostatek investic, ani kvalifikované pracovní síly, nýbrž nevyvážené užívání existujících zdrojů. Hospodářská struktura byla v předešlých desetiletích zdeformována a investice byly centrálním plánováním směřovány nejvíce

27 IMF: World Economic Outlook Database, 2009

28 <http://www.BusinessInfo.cz/cz/sti/cina-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1000539/#sec3> [18.11.2009]

29 Sandschneider (2007), str. 77

do odvětví těžkého průmyslu, které se vyznačovalo uměle vytvořenou poptávkou neodpovídající skutečným potřebám a preferencím spotřebitelů. V letech 1993-1994 musela Ukrajina čelit hyperinflaci a současnému obrovskému znehodnocení domácí měny.

V září 1996 ukrajinská vláda konečně uskutečnila měnovou reformu a podařilo se jí snížit míru inflace na desítky procent ročně, což bylo považováno za úspěch. V následujících letech došlo k oživení domácí poptávky, zejména ve stavebnictví, tuzemském obchodě a službách, a stabilizaci veřejných financí. Co se týče státního rozpočtu, podíl vládních výdajů na HDP zůstal vysoký (v roce 1997 činil 42 %, tj. o 12 procentních bodů převyšoval průměr států SNS³⁰). Vládní přímé a nepřímé dotace tuzemským podnikům představovaly asi 20 % HDP.³¹ Jejich rozdělování bylo kritizováno z důvodu neefektivnosti, netransparentnosti a vytváření prostoru pro korupci.

Ve druhé polovině 90. let začaly na Ukrajině, především v Doněckém regionu, vznikat zvláštní ekonomické zóny, jejichž účelem je přilákat zahraniční investice do vymezených oblastí. Jejich využívání bylo však silně regulováno státem a orgány samosprávy a záviselo na individuálním rozhodnutí orgánů, takže kvůli těmto netransparentním podmínkám a velké byrokratické zátěži nebylo i přes nabízené daňové úlevy atraktivní.

Navzdory všem uskutečněným reformám zahraniční investoři nadále pokládají podnikatelské prostředí na Ukrajině za nestabilní a rizikové. Odrazují je vysoké daňové sazby, špatná vymahatelnost vlastnických práv, nepředvídatelnost vládních opatření, již zmíněná všudypřítomná korupce a velký rozsah šedé ekonomiky.

1.3.2 Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů na Ukrajině

Po roce 2000 se ekonomická situace na Ukrajině začala zlepšovat stejně jako v Rusku. Nejvyšších hodnot reálného meziročního růstu HDP dosáhla v letech 2001 (o 9,2 %) a 2003 (o 9,6 %).³² V roce 2008 na Ukrajinu dolehla světová hospodářská krize a tempo jejího růstu se snížilo na 2 %. V následujícím roce se dostala do hluboké recese. V prvním čtvrtletí se její HDP vyjádřený ve stálých cenách propadl o 20 %

³⁰ Siedenisberg, Hoffmann (1999), str. 15

³¹ Siedenisberg, Hoffmann (1999), str. 129

³² <http://www.ukrstat.gov.ua/>, Gross domestic product (1990-2008) [22.03.2010]

oproti stejnému období předcházejícího roku, ve druhém čtvrtletí o 17,8 % a ve třetím čtvrtletí o 15,9 %. Nejhuře postiženými odvětvími hospodářství se staly stavebnictví a zpracovatelský průmysl.³³ Podle odhadu IMF bude ukrajinská ekonomika od roku 2010 znovu růst.

Tabulka 7: *Růst HDP na Ukrajině*

Pozn.: šedé pozadí – odhad

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
růst HDP v % (stálé ceny)	7,9	2,1	-14,0	2,6	4,0	5,0	5,4
HDP v mld. USD, běžné ceny	143,2	179,6	115,7	119,7	130,0	145,8	160,6
HDP/ob v USD, běžné ceny	3 099,9	3 909,9	2 537,8	2 645,2	2 895,0	3 269,6	3 630,1
podíl na světovém HDP podle PPP	0,49	0,50	0,48	0,48	0,48	0,49	0,49

Zdroj: IMF: World Economic Outlook Database, October 2009

Problémem ukrajinské ekonomiky je vysoká míra inflace. Index spotřebitelských cen měřený jako poměr cen stálého spotřebního koše v prosinci běžného roku k cenám v prosinci předchozího roku vzrostl podle ukrajinského statistického úřadu z 8,2 % v roce 2003 na 22,3 % v roce 2008. Index cen výrobců se ve stejném období zvýšil z 11,1 % na 23,0 %.

Míra nezaměstnanosti se v různých regionech Ukrajiny velmi liší, nejvyšších hodnot dosahuje na západě země. Oficiální průměrná míra nezaměstnanosti vypočítaná jako podíl nezaměstnaných osob k ekonomicky aktivnímu obyvatelstvu činila v roce 2008 3,0 % a v prvním pololetí roku 2009 vzrostla na 4,1 %. Průměrný počet nezaměstnaných osob vzrostl z 625 tisíc na 830 tisíc.

Při porovnání ukrajinských obchodních bilancí z předešlých let se dá konstatovat, že vývoz zboží rostl pomalejším tempem než dovoz zboží a saldo obchodu se zbožím se dostávalo stále hlouběji do záporných čísel. Zatímco v roce 2003 bylo vyrovnané, v roce 2008 činilo -18,6 mld. USD. Obchod se službami se vyvíjí přesně opačně.

³³ <http://www.ukrstat.gov.ua/>, The change of gross domestic product volume, 2009 [22.03.2010]

Tabulka 8: Obchodní bilance Ukrajiny

v mld. USD

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Export zboží	23,1	32,7	34,3	38,4	49,2	67,0
Import zboží	23,0	29,0	36,1	45,0	60,7	85,6
Obrat obchodu se zbožím	46,1	61,7	70,4	83,4	109,9	152,6
Saldo obchodu se zbožím	0,1	3,7	-1,8	-6,6	-11,5	-18,6
Export služeb	4,2	5,3	6,1	7,5	9,0	11,7
Import služeb	1,5	2,1	2,9	3,7	5,0	6,5
Obrat obchodu se službami	5,7	7,4	9,0	11,2	14,0	18,2
Saldo obchodu se službami	2,7	3,2	3,2	3,8	4,0	5,2

Zdroj: External economic activity, Geographical structure exports/imports of goods, - of services,
<http://www.ukrstat.gov.ua/> (staženo 14.3.2010)

V roce 2009 došlo k dramatickému snížení obratu zahraničního obchodu. Podle platební bilance zveřejněné Národní bankou Ukrajiny poklesla hodnota vývozu zboží z 67 mld. USD na 40 mld. USD (tj. o 40 %), dovoz zboží se propadl ještě více: z 83,8 mld. USD na 45 mld. USD (tj. o 44 %). Saldo obchodu se zbožím se celkově vylepšilo na -4,7 mld. USD, což však není dobrá zpráva pro české exportéry.

Export služeb podle tohoto zdroje poklesl z 18 mld. USD na 14 mld. USD, import služeb se snížil z 16 mld. USD na 11 mld. USD. Saldo obchodu se službami tak mělo vzrůst z 1,7 mld. USD na 2,6 mld. USD.³⁴ Tato čísla nekorespondují s čísly publikovanými Ukrajinským statistickým úřadem (viz Tabulka 8). Rozdíl je podle mne způsobený odlišnou metodikou výpočtu.

Devizové rezervy vzrostly z 6,9 mld. USD v roce 2004 na 28,1 mld. USD v roce 2008, vzhledem k velké zahraniční zadluženosti Ukrajiny jsou však dosti nízké. Státní a garantovaný dluh k 1.6.2009 činil 35,3 mld. USD. Podle serveru BusinessInfo.cz³⁵ činí celkový ukrajinský dluh (tj. včetně dluhů komerčních bank a soukromých společností) okolo 105 mld. USD, což odpovídá asi 56 % HDP.

³⁴ http://www.bank.gov.ua/Engl/Statist/index_PB_e.htm [22.03.2010]

³⁵ <http://www.BusinessInfo.cz/cz/sti/ukrajina-financni-a-danovy-sektor/5/1000905/> [24.03.2010]

1.3.3 Demografický vývoj na Ukrajině

Populace Ukrajiny od roku 1994 neustále ubývá. K 1.1.2009 žilo na Ukrajině 45,9 mil. obyvatel, což je o 6,2 milionu méně než v roce 1994. Na 1000 obyvatel se v roce 2009 průměrně narodilo 11 dětí a zemřelo 15 osob.

Evidenci mezinárodní emigrace je nutné považovat pouze za orientační, neboť lidé stěhující se na určitou dobu za prací do jiných zemí často neodhlásí ve svém bydlišti trvalý pobyt. Evidence imigrace je mnohem přesnější, a proto je pravděpodobně oficiální migrační přírůstek vyšší než skutečný.

Míra urbanizace se v posledních dvou desetiletích téměř nezměnila: v roce 1990 činila 67 %, v roce 2009 jen o jedno procento více.³⁶

Tabulka 9: Demografický vývoj na Ukrajině

	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2008
Počet obyvatel k 1.1. (v mil.)	51,3	49,1	47,4	47,1	46,7	46,5	46,2
Přirozený přírůstek, úbytek (-) v tis.	.	.	-334,0	-355,9	-297,7	-290,2	-243,9
Migrační přírůstek, úbytek (-) v tis.	.	.	-7,6	4,5	14,2	16,8	14,9

Zdroj: ukrstat.gov.ua (staženo 24.3.2010)

1.4 Ekonomický a sociální vývoj v Indii

1.4.1 Způsob transformace indické ekonomiky

Indický trh se stal přátelský vůči zahraničním investorům teprve v roce 1991, kdy v této zemi vyvrcholila hospodářská krize v důsledku prudkého nárůstu cen ropy vyvolaného válkou v Perském zálivu a nová vláda vedena premiérem Narasimha Raoem zahájila program restrukturalizace a liberalizace zadlužené indické ekonomiky. Do té doby byla Indie nejautarknější nekomunistickou zemí světa.³⁷ Zahraniční investice zde bylo možné uskutečňovat jen v odvětví moderních technologií, zatímco v odvětví spotřebního zboží existovala řada protekcionistických

³⁶ <http://www.ukrstat.gov.ua/> [24.03.2010]

³⁷ Joshi, Little (1996), str. 63

opatření. Pokud byl určitý druh spotřebního zboží dostupný alespoň na jednom místě v tuzemsku, stejné nebo podobné zboží nesmělo být dováženo. Počet výrobních značek byl velmi omezený. Zemědělské plodiny, nerostné suroviny a další komodity byly importovány centrálně státním monopsonem.

Indové nevěřili, že by se mohli poučit od tak malých zemí, jako byly Jižní Korea, Singapur či Tchaj-wan, a nepřesvědčily je ani pozitivní výsledky ekonomických reforem v Číně. Až teprve rozpad Sovětského svazu jim otevřel oči, aby pochopili, že systém vysoce regulované centrálně plánované ekonomiky je neudržitelný.

Výsledky postupné liberalizace ekonomiky byly pozitivní. Díky opatrnosti vlády byl tento proces méně bolestivý než v jiných srovnatelných zemích. Objem přijatých zahraničních investic se postupně zvyšoval a devizové rezervy vzrostly z 2 mld. USD v roce 1991 na 17 mld. USD v roce 1995. Export rostl již od roku 1986 meziročně o 10 % díky pružnější monetární politice a opakované výrazné depreciaci reálného měnového kurzu. Sazby cel na importované zboží se podstatně snížily, ale přesto zůstaly v porovnání s jinými rozvojovými zeměmi vysoké. Problémem zůstal velký rozpočtový deficit, na kterém měly a stále mají podíl vládní subvence ztrátovým státním podnikům, rozsáhlé výdaje na veřejnou správu a také úroky z přijatých dluhů. Zahraniční experti upozorňovali, že tyto prostředky by bylo efektivnější použít pro výstavbu a modernizaci dopravní a technické infrastruktury. Podíl veřejného dluhu na HDP klesl ze 41 % v březnu 1991 na 35 % v březnu 1995.³⁸

1.4.2 Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů v Indii

Indie je podle serveru BusinessInfo.cz v současnosti druhou nejrychleji rostoucí ekonomikou světa po Číně a čtvrtou největší ekonomikou světa na základě HDP přepočteného podle parity kupní síly (3,3 bil. USD) po USA, Číně a Japonsku. V roce 2007 dosáhla růstu oproti předchozímu roku o 9,4 %. Díky jejímu velkému vnitřnímu trhu na ni světová hospodářská krize neměla tak velký vliv jako na jiné země, přesto se však její růst zpomalil. Ve fiskálním roce 2008/09 (tj. od 1. dubna 2008 do 31. března 2009) vzrostl její hrubý domácí produkt o 6,7 %. Na jeho tvorbě se stále

³⁸ Joshi, Little (1996), str. 56

větší měrou podílí sektor služeb na úkor sektoru zemědělství, což představuje pozitivní změnu struktury tohoto hospodářství.³⁹

Tabulka 10 : *Růst HDP v Indii*

Pozn.: šedé pozadí – odhad

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
růst HDP v % (stálé ceny)	9,4	7,3	5,4	6,4	7,3	7,6	8,0
HDP v mld. USD, běžné ceny	1 101,0	1 206,7	1 242,6	1 339,5	1 449,2	1 583,4	1 740,4
HDP/ob v USD, běžné ceny	941,6	1 017,2	1 032,7	1 097,8	1 171,7	1 263,3	1 370,5
podíl na světovém HDP podle PPP	4,6	4,8	5,0	5,1	5,2	5,4	5,5

Zdroj: IMF: World Economic Outlook Database, October 2009

Indie se potýká s poměrně vysokou mírou inflace spotřebitelských cen. V prvním pololetí roku 2009 se pohybovala kolem 9 %, ve druhém pololetí se zvýšila na 13 %. Podle serveru BusinessInfo.cz mají na tomto nárůstu hlavní podíl potraviny, neboť v tomto roce byla zaznamenána nízká úroda zemědělských plodin a také se vyskytly problémy se zásobováním obchodů potravinami.

Indická měna v roce 2008 výrazně depreciovala vůči americkému dolaru i vůči euru. Souviselo to s odchodem zahraničních investorů z indického trhu za účelem dodání likvidity mateřským subjektům v zemích, které byly mnohem citelněji zasaženy ekonomickou krizí.

Na rozdíl od situace v mnoha zemích, které zápasily s recesí, se v Indii míra nezaměstnanosti v roce 2008 nevyšla, naopak mírně klesla ze 7,2 % na 6,8 %. Server BusinessInfo.cz však upozorňuje na nepřesnost oficiálních údajů, neboť 93,5 % indické pracovní síly pracuje v neorganizovaném sektoru.

Z Tabulky 11 vyplývá, že obrat indického zahraničního obchodu v posledních letech dynamicky roste. Obchodní bilance vykazuje zhoršující se záporné saldo, které je zaviněno obrovským nárůstem dovozu zboží (ze 77,2 mld. USD v roce 2003 na 218,6 mld. USD v roce 2007, tj. o 283 %). Vývoz zboží vzrostl v tomto období o 132 %.

³⁹ <http://www.BusinessInfo.cz/cz/sti/indie-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000422/> [24.03.2010]

V sektoru služeb naopak rychleji roste vývoz než dovoz a je zde kladné výsledné saldo. Stojí za tím především oblíbený outsourcing servisu levné a vysoce kvalifikované pracovní síly v oboru informačních a komunikačních technologií zahraničními firmami.

Tabulka 11 : Obchodní bilance Indie

v mld. USD

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Export zboží	63,0	79,8	103,4	126,1	145,9	.
Import zboží	77,2	108,2	149,7	185,4	218,6	.
Obrat obchodu se zbožím	140,2	188,0	253,1	311,5	364,5	.
Saldo obchodu se zbožím	-14,2	-28,4	-46,3	-59,3	-72,7	.
Export služeb	23,9	38,2	52,6	71,1	85,5	.
Import služeb	17,5	25,2	32,6	40,1	48,7	.
Obrat obchodu se službami	41,4	63,4	85,2	111,2	134,2	.
Saldo obchodu se službami	6,4	13,0	20,0	31,0	36,8	.

Zdroje: OECD: Country statistical profiles 2009: India (údaje za období 2000-2007)

Od dubna 2008 do března 2009 Indie vyvezla zboží v celkové hodnotě 175,2 mld. USD a dovezla zboží v hodnotě 294,6 mld. USD. To znamená, že obrat obchodu se zbožím vzrostl na 469,8 mld. USD a výsledné saldo se propadlo na rekordních -119,4 mld. USD. Dá se očekávat, že tento trend bude pokračovat, neboť v indické společnosti roste střední třída a ta vytváří poptávku po atraktivním zahraničním zboží. To představuje velkou příležitost pro české exportéry.

Export služeb dosáhl ve stejném fiskálním roce 101,2 mld. USD. Import služeb činil 51,4 mld. USD. Čistý export služeb se tím pádem výrazně zvýšil oproti minulým fiskálním obdobím až na 49,8 mld. USD.⁴⁰

1.4.3 Demografický vývoj v Indii

Indie je druhá nejlidnatější země na světě. Podle výsledků posledního sčítání obyvatel zde žilo k 1. březnu 2001 celkem 1,027 miliardy obyvatel. Počet obyvatel k červenci 2008 se odhaduje na 1,147 miliardy. V současné době se připravuje další sčítání lidu v Indii, které přinese přesnější údaje. Očekává se, že v roce 2020 dosáhne

⁴⁰ http://www.rbi.org.in/scripts/SDDS_ViewDetails.aspx?SDDSID=153 [24.03.2010]

počet obyvatel 1,331 miliardy. Indická populace je velmi mladá. Kolem 30 % obyvatel patří do věkové skupiny 0-14 let. Průměrný roční přírůstek obyvatelstva činí cca. 1,38 % a průměrná délka života 64,7 let.

Na tomto místě je také třeba zmínit negramotnost značné části obyvatel indického venkova, především žen. Podle Human Development Report činila v roce 2005 celková úroveň gramotnosti v Indii 61 %. Mezi jednotlivými regiony však existují velké rozdíly, např. Kerala má nejvyšší gramotnost (91 %), zatímco v Biharu je to 47 %, v Jharkandu 53 % a v Uttar Pradeshu 56 %.

Ve městech žije pouze 29 % obyvatel.

1.5 Srovnání vybraných ekonomik

Tabulka 12 nabízí přehled hodnot hlavních kvantitativních ukazatelů, které výstižně charakterizují vybrané ekonomiky. Sloupce jsem uspořádala tak, aby bylo možné jednoduše srovnat ruskou ekonomiku s ukrajinskou a poté čínskou s indickou.

Tabulka 12: Srovnání základních ukazatelů vybraných ekonomik

r. 2008	Rusko	Ukrajina	Čína	Indie
demografické ukazatele				
počet obyvatel v mil.	140,0	45,7	1 338,6	1 166,1
podíl obyvatel ve věku do 14 let	14,8 %	13,8 %	19,8 %	31 %
míra urbanizace	73 %	68 %	43 %	29 %
míra gramotnosti	99,4 %	99,4 %	90,9 %	61 %
ekonomické ukazatele				
HDP v mld. USD (běžné ceny)	1 677	179	4 327	1 207
HDP v mld. USD (podle PPP)	2 271	339	7 992	3 304
HDP / ob. v USD podle PPP	16 100	7 400	6 000	2 900
Tempo růstu reálného HDP	5,6 %	2,1 %	9 %	7,4 %
podíl primárního sektoru na HDP	4,7 %	9,3 %	11,3 %	17,6 %
podíl sekundárního sektoru na HDP	37,6 %	31,7 %	48,6 %	29,0 %
podíl terciárního sektoru na HDP	57,7 %	58,9 %	40,1 %	53,4 %
počet zaměstnaných v mil.	75,7	21,6	807,3	523
podíl hrubých investic na HDP	22,1 %	27,2 %	40,5 %	39 %
Tempo inflace (růst spotřebitelských cen)	14,1 %	25,2 %	5,9 %	8,3 %
Objem dovozu v mld. USD	291,9	83,8	1 074,0	315,1
devizové a zlaté rezervy v mld. USD (k 31.12.2008)	427,1	31,5	1 955,0	254,0
míra korupce (pořadí ve světě podle Transparency International)	147.	134.	72.	85.

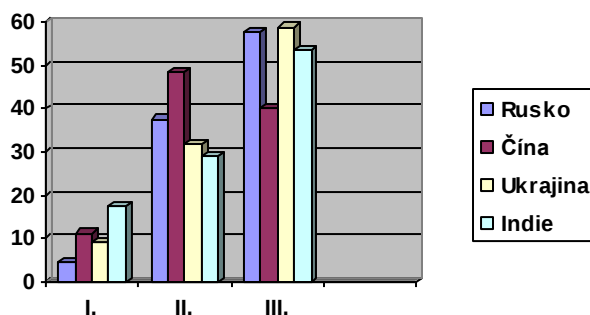
Zdroj: CIA Factbook, Transparency International (staženo 20.11.2009)

Největší zemí z hlediska počtu obyvatel je Čína, nicméně jak jsem uvedla v předchozí kapitole, Indie vykazuje mnohem vyšší tempo přirozeného přírůstu obyvatelstva a dá se očekávat, že Čínu za 10-20 let předežene a stane se nejlidnatějším státem na světě. Velikost ruské i ukrajinské populace se již 15 let neustále zmenšuje a je zde mnohem nižší podíl osob v dětském věku. Co se týče míry urbanizace, dá se zhruba říci, že v Rusku žijí průměrně tři ze čtyř osob ve městech, na Ukrajině dvě osoby ze tří, v Číně čtyři z deseti a v Indii pouze tři z deseti. S tím souvisí i míra negramotnosti – v Rusku a na Ukrajině je zanedbatelná, zatímco v Indii činí 40 %. Tyto skutečnosti vysvětlují také indické prvenství mezi srovnávanými ekonomikami ve výši podílu primárního sektoru na tvorbě HDP (17,6 %), což odsunuje Indii na poslední místo v úrovni ekonomické vyspělosti měřené pomocí ukazatele HDP připadající na 1 obyvatele v přepočtu podle parity kupní síly (v roce 2008 činil 2 900 USD, tj. dvakrát méně než v Číně a 5,5krát méně než v Ruské federaci).

Nejvyšší absolutní hodnoty HDP, ať už měřené v běžných cenách, nebo podle parity kupní síly, a nejvyššího tempa reálného růstu produktu dosahuje s velkým odstupem Čína. Nicméně v přepočtu produktu na jednoho obyvatele a s ohledem na paritu kupní síly Čína zaujímá až třetí místo po Rusku a Ukrajině.

Zdá se, že nejpokročilejší strukturu hospodářství má Ruská federace, neboť na tvorbě jejího produktu se podílí primární sektor jen 4,7 procenty a terciární sektor 57,7 procenty. V ostatních třech zemích má zemědělská výroba mnohem větší váhu na celkové produkci, neboť tyto státy musí zajistit obživu pro velmi vysoký počet obyvatel a disponují příznivými podmínkami pro zemědělství. Rozdíly ve struktuře hospodářství sledovaných ekonomik ilustruje Graf 1. Nejvýraznější odlišností je podle mého názoru převaha sektoru průmyslu a stavebnictví nad sektorem služeb v Číně.

Graf 1: Podíl sektorů na tvorbě HDP vybraných zemí

Zdroj dat: CIA

Když srovnáme podíl hrubých investic na tvorbě HDP, vidíme mnohem lepší pozici Číny a Indie před Ruskem a Ukrajinou. Naznačuje to, že první dvě země intenzivně využívají dostupné prostředky k vytváření předpokladů pro svůj další ekonomický rozvoj v budoucím období a pro posílení svého významu ve světové ekonomice.

Pro české exportéry je důležitou informací objem dovozu do jednotlivých zemí. V roce 2008 dosáhl jednoznačně nejvyšší hodnoty v Číně (1 047 mld. USD), druhý nejvyšší dovoz realizovala Indie (315 mld. USD) následovaná Ruskem (292 mld. USD) a na posledním místě byla nejmenší z těchto ekonomik, Ukrajina, s dovozem ve výši 84 mld. USD.

Při obchodování s každou zemí je třeba počítat s vysokou mírou korupce.

V Tabulce 13 jsem vytvořila velmi stručnou SWOT analýzu současné situace ve vybraných ekonomikách z hlediska zahraničního obchodu. Symbol „fajfky“ znamená, že daná charakteristika platí pro danou zemi. V opačném případě je v příslušném poli znaménko „x“. Pokud je daná charakteristika relativní, tedy není ji možné jednoznačně potvrdit ani vyvrátit, je v daném poli otazník.

Tabulka 13: SWOT analýza vybraných zemí

	Rusko	Ukrajina	Čína	Indie
SILNÉ STRÁNKY				
vysoký objem HDP	✓	x	✓	✓
dynamický ekonomický růst	x	x	✓	✓
politická stabilita	✓	x	✓	?
fiskální stabilita	✓	x	✓	x
stabilita měnového kurzu	x	x	✓	✓
známost českého zboží mezi spotřebiteli	✓	✓	x	x
členství ve WTO	x	✓	✓	✓
SLABÉ STRÁNKY				
silná ochrana vnitřního trhu	✓	✓	✓	✓
vysoká míra korupce a rozsáhlá byrokracie	✓	✓	✓	✓
nedokončená privatizace ztrátových státních podniků	✓	✓	✓	✓
slabá pozice malých a středních podniků	✓	✓	✓	x
velké regionální disparity	✓	✓	✓	✓
nekonvertibilní měna	x	✓	✓	x
PŘÍLEŽITOSTI				
růst střední společenské třídy	✓	✓	✓	✓
modernizace zastaralé výrobní základny	✓	✓	?	✓
rozvoj dopravní a telekomunikační infrastruktury	✓	✓	✓	✓
HROZBY				
hrozba teroristických útoků	✓	x	x	✓
vysoké riziko platební neschopnosti nebo neochoty	✓	✓	x	✓
nedostatečná ochrana práv duševního vlastnictví	✓	✓	✓	?

2. Analýza vzájemného obchodu se zbožím

mezi vybranými zeměmi a ČR v letech 2001-2009 ⁴¹

2.1 Analýza vzájemného obchodu mezi ČR a RF

Ruská federace byla pro Českou republiku v roce 2008 desátým nejdůležitějším obchodním partnerem z hlediska exportu zboží z ČR (po Německu, Slovensku, Polsku, Francii, Velké Británii, Rakousku, Itálii, Nizozemí a Maďarsku) a třetím nejvýznamnějším partnerem z hlediska dovozu zboží do ČR (po Německu a Číně).

Ve vzájemném obchodě se zbožím dlouhodobě výrazně převažují dovozy z RF do ČR nad vývozy z ČR do RF. Výsledné saldo se pro naši zemi vyvíjí od r. 2005 velmi nepříznivě, přestože naše exporty dynamicky rostou (v r. 2005 o 58 % oproti předcházejícímu roku, v r. 2006 o 33 %, v r. 2007 o 38 % a v r. 2008 o 30 %). Zatímco ještě v roce 2004 činilo -1 464 EUR, v roce 2008 se dostalo na -3 494 EUR. Hodnota dovozů je velmi nestabilní z důvodu velkých výkyvů cen nerostných surovin a měnových kurzů (viz Tabulka 13).

Tabulka 13: Vývoj vzájemného obchodu se zbožím mezi ČR a RF

v mil. EUR

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
vývoz z ČR	547	546	516	762	1 132	1 504	2 081	2 715
roční změna vývozu v %		-0,1	-5,5	38,9	57,9	32,9	38,4	30,4
dovoz do ČR	2 229	1 946	2 067	2 226	3 517	4 457	4 109	6 209
roční změna dovozu v %		-12,7	6,2	7,7	58,0	26,6	-7,7	51,1
saldo	-1 682	-1 400	-1 551	-1 464	-2 385	-2 953	-2 028	-3 494

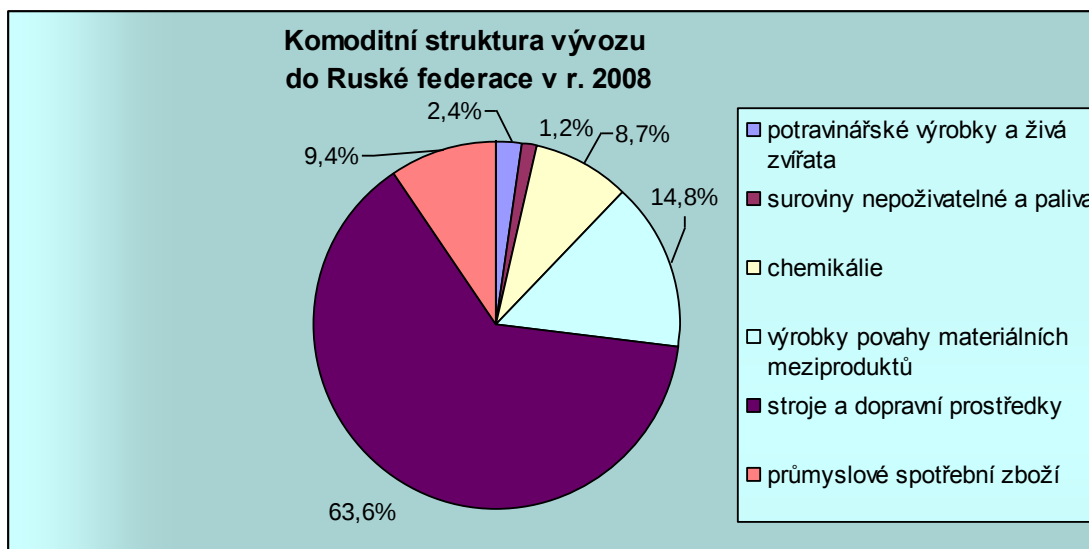
Zdroj: ČSÚ a vlastní výpočty (staženo 26.11.2009)

V roce 2009 podle nejnovějších statistických informací poklesl vývoz zboží z ČR do RF na 1 644,2 mil. EUR, tj. o 40 % oproti předcházejícímu roku. Dovoz zboží z RF do ČR se propadl o 38 % na 3 869,6 mil. EUR. To znamená, že výsledné saldo v tomto roce činilo -2 225,4 mil. EUR.

⁴¹ zpracováno podle údajů z Databáze zahraničního obchodu ČSÚ

Jak vyplývá z Grafu 2, v českém exportu do Ruska převládají stroje a dopravní prostředky - v roce 2008 tvořily 63,6 % celkového objemu vývozu. Druhou nejvýznamnější kategorií zboží podle nomenklatury SITC jsou výrobky povahy materiálních meziproduktů (přesný název této třídy zní „tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu“). Průmyslové spotřební zboží představuje téměř 10 % vývozu a důležitou položkou jsou také chemikálie (8,7 % vývozu). Hodnota vývozu potravinářských výrobků (tj. potravin, nápojů, tabáku, olejů, tuků, vosků) a živých zvířat v peněžním vyjádření je v porovnání s ostatními kategoriemi zboží velmi nízká (2,4 %), i když fyzický objem jejich vývozu může být velký. Nerostné suroviny, minerální paliva, maziva a příbuzné materiály se z ČR do RF téměř nevyváží.

Graf 2: Komoditní struktura vývozu zboží do RF v r. 2008

Zdroj: vlastní výpočty z dat ČSÚ

Vývoj komoditní struktury vývozu z ČR do RF od roku 2001 do roku 2008 ilustruje Graf 3. Kategorie strojů a dopravních zařízení zaznamenávala v období 2001 – 2003 pokles podílu na celkové hodnotě exportu z 51 % na 41 %, následně však její podíl nepřetržitě rostl až na 64 % v roce 2008 a dá se předpokládat, že se bude zvyšovat i nadále. Vývoz materiálních meziproduktů, potravinářských výrobků a živých zvířat se vyvíjí přesně opačně – růst jejich podílu v prvních třech letech sledovaného období vystřídal mírný pokles. Váha chemikálií na celkové hodnotě exportu do Ruska má celkově klesající tendenci: z 15 % v r. 2001 se snížila na 9 % v r. 2008.

V kategorii stroje a dopravní prostředky představují nejvýznamnější podskupinu silniční vozidla. V roce 2008 činila hodnota jejich vývozu do RF 596,8 mil. EUR (tj. 22 % hodnoty celkového vývozu zboží z ČR do RF), v roce 2009 v důsledku hospodářské recese klesla na polovinu: činila jen 277,4 mil. EUR (to odpovídá 17 % hodnoty celkového vývozu zboží).

Druhou nejvýznamnější podskupinou jsou stroje a zařízení všeobecně užívané v průmyslu. Hodnota jejich vývozu do RF v r. 2008 činila 296,1 mil. EUR (tj. 11 % hodnoty celkového vývozu zboží), v r. 2009 klesla na 250,2 mil. EUR (tzn. její podíl na celkové hodnotě exportu vzrostl na 15 %).

Třetí největší položkou v rámci kategorie stroje a zařízení jsou kancelářské stroje a zařízení k automatickému zpracování dat. V roce 2008 činila hodnota jejich vývozu do RF 200 mil. EUR, v roce 2009 pouze 141 mil. EUR.

Z chemikálií se do Ruska nejvíce vyváží léčiva a farmaceutické výrobky. Jejich výhodou je stabilní poptávka, která nebyla výrazně ovlivněna recesí. Hodnota jejich exportu se snížila jen o 2,5 % (z 82 mil. EUR v r. 2008 na 80 mil. EUR v r. 2009). Téměř stejná je hodnota vývozu plastických hmot v neprvotních formách, která vzrostla z 80 mil. EUR v r. 2008 na 83 mil. EUR v r. 2009.

V kategorii materiálních meziproduktů měl až do nedávno významné místo vývoz železa a oceli. V r. 2008 dosáhl 75 mil. EUR, o rok později se propadl na 20 mil. EUR. Souvisí to s výrazným poklesem průmyslové produkce v Ruské federaci. Méně byl postižen vývoz papíru, lepenky a výrobků z nich: z 59 mil. EUR klesl na 52 mil. EUR.

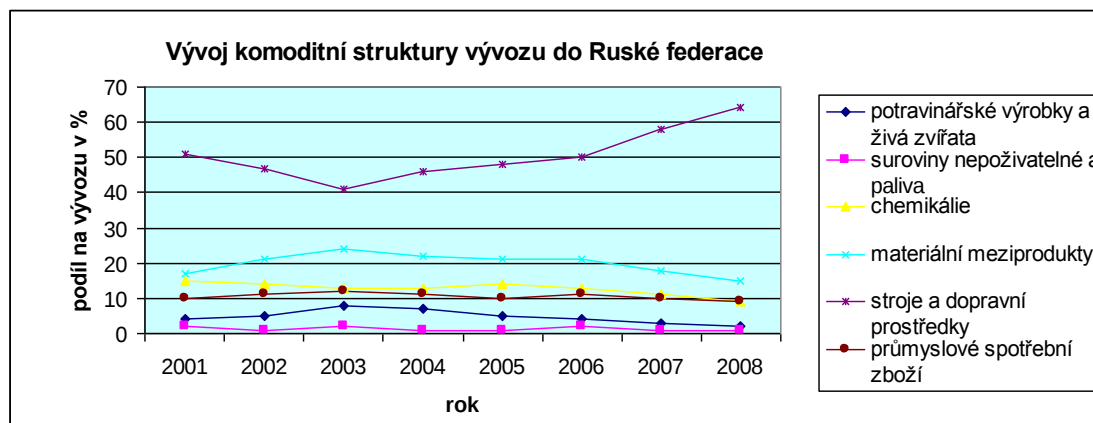
Ve většině dalších podskupin také došlo k výraznému poklesu. Export nápojů se snížil z 22 mil. EUR na 14 mil. EUR, export nábytku a jeho dílů klesl z 16 mil. EUR na 12 mil. EUR, vývoz oděvních výrobků a doplňků z 19 na 11 mil. EUR.

Co se týče komoditní struktury dovozu zboží z RF do ČR, je obecně známou skutečností, že se vyznačuje naprostou dominancí nerostných surovin, zejména strategicky významných energetických surovin - ropy (41,7 % celkové peněžní hodnoty dovozu v r. 2008) a zemního plynu (40,9 %). Ostatní suroviny představovaly v roce 2008 celkem 4,7 % hodnoty dovozu, materiální meziprodukty 7,6 % a strojírenské výrobky pouze 1,1 % hodnoty dovozu.

Česká republika se snaží diverzifikovat své energetické zdroje a snižovat svou závislost na dovozech ropy a zemního plynu z Ruska.

Jak jsem již uvedla v kapitole 1.1.2, v lednu 2010 byly dovozy do RF o 10 % vyšší než v lednu 2009. To znamená, že zahraniční obchod Ruské federace se začíná zotavovat a podle všeho bude jeho obrat znovu růst.

Graf 3: Vývoj komoditní struktury vývozu zboží do RF

Zdroj: vlastní výpočty z dat ČSÚ

2.2 Analýza vzájemného obchodu mezi ČR a ČLR

Vzájemný obchod se zbožím mezi ČR a Čínskou lidovou republikou je velmi nevyrovnaný, neboť dovozy z Číny do ČR jsou více než desetinásobně větší než vývozy z ČR do Číny. Saldo obchodní bilance se vyvíjí v náš neprospěch.

V roce 2002 byl zaznamenán obrovský meziroční přírůstek vývozu (75 %) i dovozu (66 %). V letech 2003 - 2005 se dynamika vzájemného obchodu výrazně zpomalila. Od roku 2006 vývozy rostou meziročně přibližně o třetinu. Tempo růstu dovozu je velmi kolísavé. Za celé sledované období 2001-2008 hodnota vývozu z ČR vzrostla o 488 %, hodnota dovozu vzrostla o 611 % (viz Tabulka 14).

Tabulka 14: Vývoj zahraničního obchodu se zbožím mezi ČR a Čínou v mil. EUR

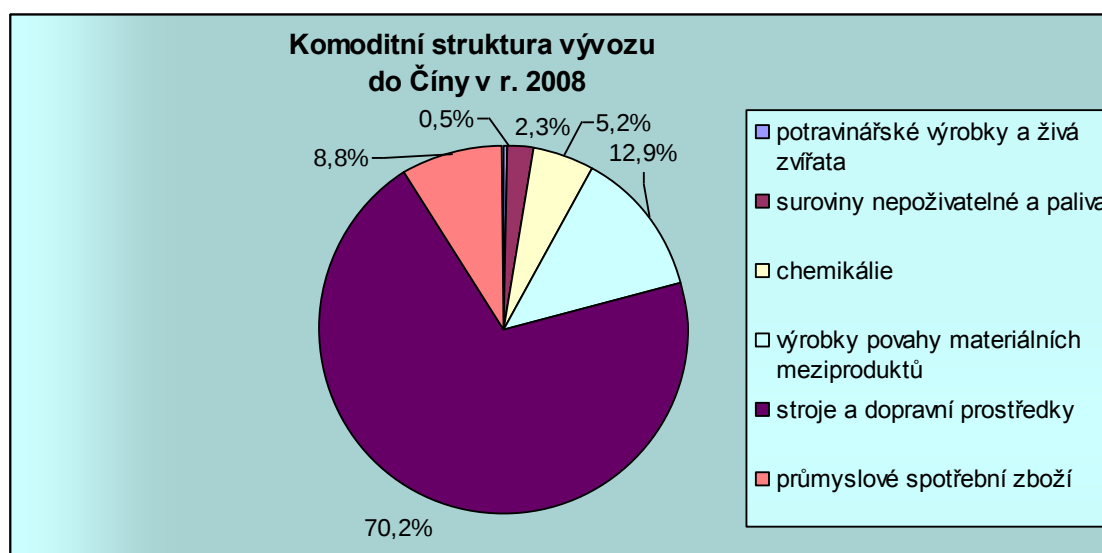
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
vývoz z ČR	90	157	214	218	241	318	507	528
roční změna vývozu v %		75	36	2	10	32	38	30
dovoz do ČR	1 198	1 992	2 361	2 853	3 168	4 529	6 710	8 522
roční změna dovozu v %		66	19	21	11	43	48	27
saldo	-1 108	-1 835	-2 148	-2 635	-2 927	-4 211	-6 203	-7 994

Zdroj: ČSÚ a vlastní výpočty (staženo 26.11.2009)

V roce 2009 podle nejnovějších statistických informací vzrostl vývoz zboží z ČR do Číny na 601,8 mil. EUR, což je o 14 % než v roce 2008. Čínská ekonomika se nedostala do recese a díky tomu její poptávka po dovozech neklesla. Dovoz zboží z Číny do ČR se snížil na 7 533,5 mil. EUR, tj. o 12 % oproti předcházejícímu roku. Balance vzájemného obchodu se tak zlepšila v tomto roce na -6 931,7 mil. EUR.

Co se týče komoditní struktury vývozu, největší podíl na něm mají stroje a dopravní prostředky (70,2 %). Druhou největší kategorií zboží jsou tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu neboli materiální meziprodukty (12,9 %). Průmyslové spotřební zboží představuje 8,8 % hodnoty exportu a chemikálie 5,2 %. Jak je vidět na Grafu 4, ostatní kategorie zboží mají zanedbatelný podíl.

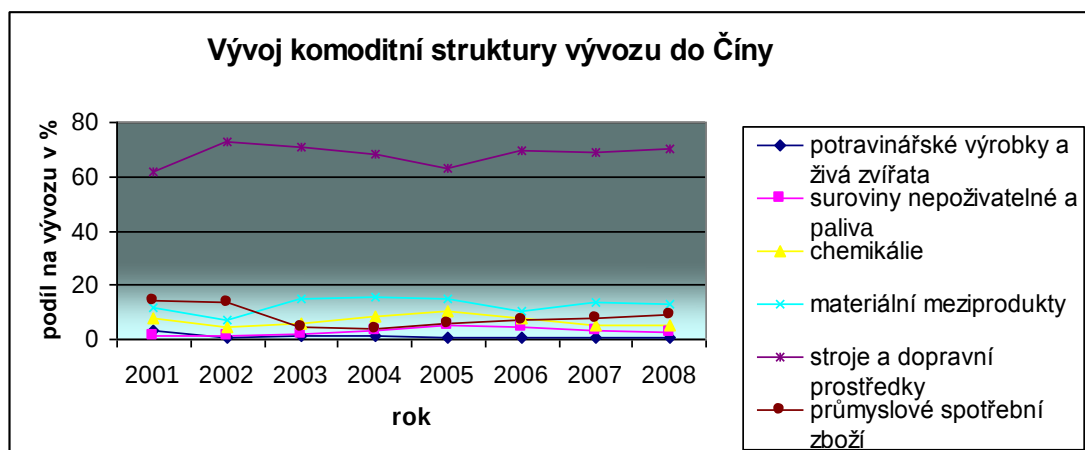
Graf 4: Komoditní struktura vývozu zboží do Číny v r. 2008

Zdroj: vlastní výpočty z dat ČSÚ

Vývoj váhy jednotlivých skupin zboží na exportu je celkem stabilní. V roce 2002 došlo k výraznému meziročnímu nárůstu podílu strojů a dopravních prostředků na celkovém vývozu z 61 % na 73 %. V následujících letech tento podíl postupně klesal, až znovu vzrostl v roce 2006 na 69 % a od té doby zůstává stabilní (viz Graf 5).

Graf 5: Vývoj komoditní struktury vývozu zboží do Číny

Zdroj: vlastní výpočty z dat ČSÚ

Jednotlivé kategorie je třeba na tomto místě blíže specifikovat. Mezi stroji a dopravními prostředky vyváženými do Číny mají největší podíl stroje a zařízení všeobecně užívané v průmyslu. V roce 2008 se jejich hodnota rovnala 96 mil. EUR, což představuje 18% celkového vývozu zboží z ČR do Číny. V roce 2009 se hodnota jejich vývozu zvýšila na 102 mil. EUR. Druhou nejdůležitější podskupinou v této kategorii jsou elektrická zařízení, přístroje a spotřebiče. Hodnota jejich vývozu v roce 2008 činila 65 mil. EUR (tj. 12 % celkového exportu zboží do Číny), v následujícím roce 64 mil. EUR.

Další důležitou podskupinu představují stroje a zařízení k výrobě energie. Jejich vývoz měl v roce 2008 hodnotu 49,9 mil. EUR (tj. 9,4 % celkového vývozu), v roce 2009 se snížil na 36,7 mil. EUR. Hodnota vývozu kancelářských strojů a zařízení k automatickému zpracování dat v r. 2008 činila 41,2 mil. EUR, v následujícím roce pouze 23,6 mil. EUR. Co se týče silničních vozidel, hodnota jejich exportu do Číny se zvýšila z 21,2 mil. EUR v roce 2008 na 31,8 mil. EUR (tj. 5 % celkového vývozu) v roce 2009.

V kategorii materiálních meziproductů byly v roce 2008 nejdůležitější podskupinou výrobky z nekovových nerostů (24,8 mil. EUR), ale v následujícím roce hodnota jejich exportu z ČR do Číny klesla na 13,8 mil. Vývoz kovových výrobků dosáhl v r. 2008 částky 16,6 mil. EUR, v následujícím roce vzrostl na 37,1 mil. EUR (tj. o 123 %). Hodnota vyváženého železa a oceli činila v r. 2008 jen 13,7 mil. EUR, v dalším roce mírně vzrostla na 15,7 mil. EUR.

Do kategorie průmyslového spotřebního zboží spadá celá řada nejrůznějších výrobků. Významnou podskupinou, která se úspěšně uplatňuje na čínském trhu, jsou odborné, vědecké a řídicí přístroje a zařízení. V roce 2008 dosáhla hodnota jejich vývozu do Čínské lidové republiky 19,4 mil. EUR a v následujícím roce vzrostla na 31,3 mil. EUR (tj. o 61 %). Export nábytku a jeho dílů vzrostl ve stejném období z 2,8 mil. EUR na 5,4 mil. EUR.

Struktura vývozu chemikálií v roce 2008 byla následující: plasty v prvotní formě 7,0 mil. EUR, plastické hmoty v neprvotních formách 6,9 mil. EUR, anorganické chemikálie 5,0 mil. EUR, barviva, třísloviny a pigmenty 4,1 mil. EUR, léčiva a farmaceutické výrobky 2,0 mil. EUR, organické chemikálie 1,2 mil. EUR, chemické prostředky a výrobky 1,2 mil. EUR. V následujícím roce měla tuto podobu: plasty v prvotní formě 18,1 mil. EUR, organické chemikálie 11,9 mil. EUR, plastické hmoty v neprvotních formách 7,9 mil. EUR, anorganické chemikálie 4,6 mil. EUR, barviva, třísloviny a pigmenty 2,3 mil. EUR, léčiva a farmaceutické výrobky 1,4 mil. EUR.

Mezi dováženým zbožím z Číny do ČR jsou z hlediska peněžní hodnoty nejdůležitější stroje (65,8 % celkové hodnoty importu v roce 2008), především počítače, zařízení pro telekomunikaci, zvuková technika a nejrůznější elektrické přístroje. Druhou největší kategorií v dovozu podle peněžní hodnoty představuje průmyslové spotřební zboží (22,9 %). Oděvní výrobky a doplňky tvořily i přes jejich velký fyzický objem pouze 5,8 % hodnoty importu, protože jejich jednotková cena je v porovnání se stroji nízká. Obuv se podílela na hodnotě dovozu 2,4 procenty.

2.3 Analýza vzájemného obchodu mezi ČR a Ukrajinou

Jak vyplývá z Tabulky 15, vzájemný obchod se zbožím mezi ČR a Ukrajinou v období 2001-2008 vykazoval velké meziroční výkyvy tempa růstu exportu i importu.

Roční vývozy z ČR vzrostly za sledované období z 207,3 mil. EUR na 1009,7 mil. EUR. Největšího růstu dosahovaly v letech 2004 (o 62,7 %), 2005 (o 52,1 %) a 2006 (o 34,3 %). Dovozy do ČR vzrostly ve sledovaném období méně: z 287,6 mil. EUR na 775,3 mil. EUR. Výsledná bilance z pohledu ČR se díky tomu změnila z deficitní v přebytkovou. Nejlepší výsledek zaznamenala v roce 2007, kdy činila 347,2 mil. EUR. Obrat vzájemného obchodu se zbožím vzrostl ze 494,9 mil. EUR v r. 2001 na 1 785,0 mil. EUR v r. 2008, tedy o 360 %.

V roce 2009 se exporty z ČR na Ukrajinu propadly na 542,2 mil. EUR, což znamená pokles oproti předcházejícímu roku o 46 %. Importy do ČR se v tomto roce rovněž snížily o 46 % - ze 775 mil. EUR na 420, 5 mil. EUR. Výsledné saldo vzájemného obchodu zůstává kladné.

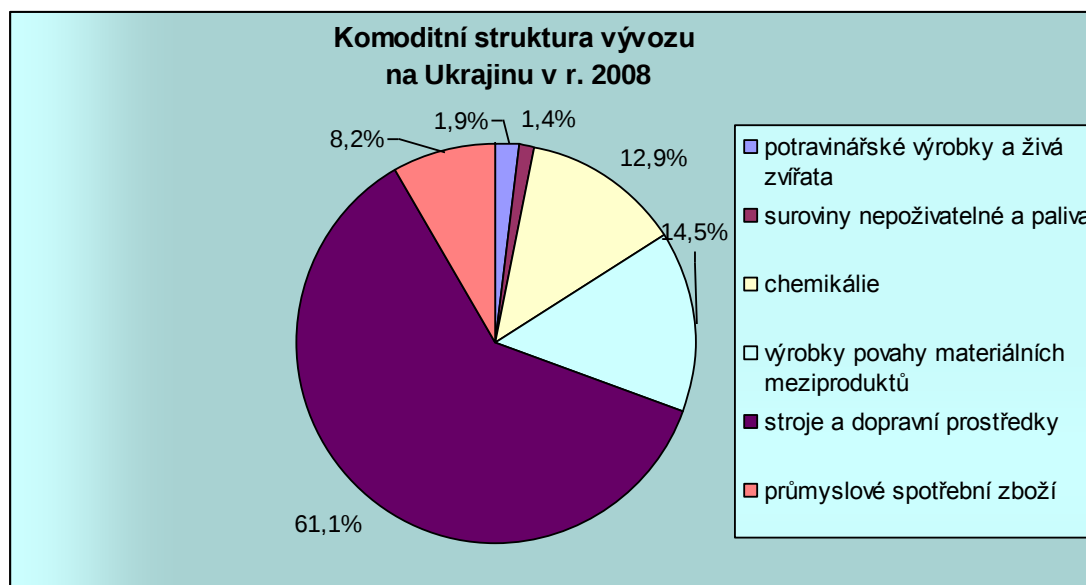
Tabulka 15: Vývoj vzájemného obchodu se zbožím mezi ČR a Ukrajinou v mil. EUR

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
vývoz z ČR	207	225	230	374	569	765	865	1 009
roční změna vývozu v %		8,4	2,4	62,7	52,1	34,3	13,1	16,7
dovoz do ČR	287	307	307	456	551	521	518	775
roční změna dovozu v %		6,7	0,1	48,6	20,9	-5,6	-0,6	49,7
saldo	-80	-82	-77	-82	18	244	347	244

Zdroj: ČSÚ a vlastní výpočty (staženo 26.11.2009)

Na celkové hodnotě vývozu zboží na Ukrajinu v roce 2008 měly 61,1% podíl stroje a dopravní prostředky. Významný je vývoz materiálních meziproduktů (14,5 %) a chemikálií (12,9 %). Průmyslové spotřební zboží tvořilo 8,2 % hodnoty vývozu. Export potravinářských výrobků a živých zvířat představoval pouze necelá dvě procenta celkové hodnoty vývozu. Podíl nepoživatelných surovin a minerálních paliv byl okrajový (viz Graf 6).

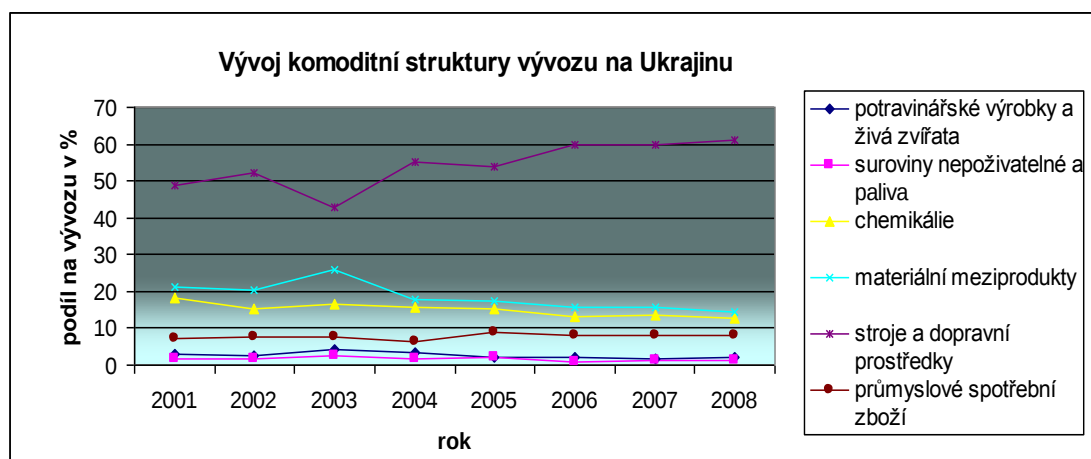
Graf 6: Komoditní struktura vývozu zboží na Ukrajinu v r. 2008

Zdroj: vlastní výpočty z dat ČSÚ

Vývoj komoditní struktury vývozu ilustruje Graf 7. V roce 2001 byl podíl strojů a dopravních prostředků na komoditní struktuře vývozu na Ukrajinu o 12 procentních bodů nižší než v roce 2008, zatímco podíly materiálních meziproduktů a chemikálií byly o 5-7 procentních bodů vyšší než v r. 2008. K nejvýraznějšímu meziročnímu nárůstu váhy strojů a dopravních prostředků došlo v roce 2004, kdy se absolutní hodnota jejich exportu zvýšila z 98,4 mil. EUR v předcházejícím roce na 206,7 mil. EUR (tj. na více než dvojnásobek). Absolutní hodnota vývozu materiálních meziproduktů v r. 2004 vzrostla z 59,9 mil. EUR v r. 2003 pouze na 65,9 mil. EUR, takže se jejich relativní podíl na celkovém exportu snížil z 26 % na 17,6 %. Podíl chemikálií na hodnotě vývozů klesl v celém sledovaném období z 18 % na 13 %. Váha ostatních kategorií zboží na celkovém exportu je stabilní.

Graf 7: Vývoj komoditní struktury vývozu zboží na Ukrajinu

Zdroj: vlastní výpočty z dat ČSÚ

V kategorii stroje a dopravní prostředky v roce 2008 jednoznačně převažovala podskupina silničních vozidel - hodnota jejich vývozu na Ukrajinu dosáhla 227,3 mil. EUR. V následujícím roce však klesla na pouhých 40,9 mil. EUR, tj. o 82 %, kvůli rapidnímu snížení poptávky po automobilech a autobusech vyvolanému hospodářskou recesí, a na první místo se dostala skupina strojních zařízení pro určitá odvětví průmyslu, jejichž vývoz přinesl výrobcům a obchodním mezičlánkům příjmy 64,5 mil. EUR (což je o 22,5 mil. EUR méně než v roce 2008). Hodnota vývozu strojů a zařízení všeobecně užívaných v průmyslu klesla z 83,2 mil. EUR v r. 2008 na necelých 50 mil. EUR v r. 2009. U elektrických zařízení, přístrojů a spotřebičů došlo ve stejném období k poklesu z 60,8 mil. EUR na 40,5 mil. EUR, tj. o jednu

třetinu. Export strojů a zařízení k výrobě energie zaznamenal pokles o 28 % (ze 47,4 mil. EUR na 33,9 mil. EUR).

Mezi vyváženými materiálními meziprodukty převládají kovové výrobky společně s papírem, lepenkou a výrobkům z nich. V roce 2008 činila hodnota exportu kovových výrobků na Ukrajinu 38,6 mil. EUR, o rok později klesla na 21,9 mil. EUR. U papíru, lepenky a výrobků z nich došlo k mírnějšímu poklesu: z 27,9 mil. EUR na 23,5 mil. EUR. Do nedávna byl poměrně významný vývoz výrobků z nekovových nerostů (v r. 2008 dosáhl hodnoty 22,5 mil. EUR), v r. 2009 byl však mnohem nižší (9,8 mil. EUR). Textilní příze, tkaniny a tržní výrobky z nich zaznamenaly také propad exportu na polovinu: ze 17,4 mil. EUR na 8,2 mil. EUR. Za zmínku stojí vývoz výrobků z korku a dřeva kromě nábytku na Ukrajinu, který nebyl tolik postižen recesí: v r. 2008 činil 9,8 mil. EUR, o rok později 9,0 mil. EUR.

Z chemikálií se v r. 2008 nejvíce vyvážely plastické hmoty v neprvotních formách (41,6 mil. EUR) a plasty v prvotní formě (32,7 mil. EUR). Export léčiv a farmaceutických výrobků dosáhl 13,7 mil. EUR, export barviv, tříslovin a pigmentů 12,9 mil. EUR a vývoz silic, vonných látek, leštících a čistících přípravků 12,9 mil. EUR. Menší význam měl vývoz chemických prostředků a výrobků (7,2 mil. EUR), organických chemikálií (5,4 mil. EUR) a anorganických chemikálií (3,4 mil. EUR). V roce 2009 se výrazně snížil vývoz plastických hmot v neprvotních formách (na 25,2 mil. EUR), naopak plasty v prvotní formě zaznamenaly nárůst (na 36,0 mil. EUR). Export léčiv a farmaceutických výrobků zůstal na téměř stejné úrovni (13,4 mil. EUR). Hodnota vývozu barviv, tříslovin a pigmentů v r. 2009 mírně klesla (na 10,9 mil. EUR), stejně jako hodnota vývozu organických chemikálií (5,2 mil. EUR). U anorganických chemikálií byl propad výraznější (na 1,4 mil. EUR).

Co se týče průmyslového spotřebního zboží, nejlépe se na ukrajinském trhu uplatňují prefabrikované budovy a zdravotnické výrobky. Hodnota jejich exportu v r. 2008 činila téměř 29 mil. EUR, ovšem v následujícím roce dosáhla pouze 11,8 mil. EUR. Ještě větší propad byl zaznamenán ve vývozu nábytku a jeho dílů: z 9,6 mil. EUR na pouhý 1,4 mil. EUR. Trvá zájem o oděvní výrobky a doplňky (5,5 mil. EUR v r. 2008 a 4,9 mil. EUR v r. 2009).

Perspektivním druhem zboží se zdá být káva, čaj, kakao, koření a výrobky z nich. Hodnota vývozu této skupiny potravinářských výrobků vzrostla z 3,9 mil. EUR v r. 2008 až na 13 mil. EUR v r. 2009. Vývoz hotových nápojů se naopak snížil o více

než polovinu (z 3,8 mil. EUR na 1,8 mil. EUR). U zemědělských plodin byl zaznamenán obrovský propad, nejspíše v důsledku zvýšení ukrajinských celních sazeb a kvót na tuto produkci. Hodnota vývozu zeleniny a ovoce klesla z 1 873 tis. EUR na 273 tis. EUR, obilovin a obilných výrobků z 1 341 tis. EUR na pouhých 181 tis. EUR, masa a masných výrobků ze 476 tis. EUR na 284 tis. EUR. Vývoz mléčných výrobků a vajec vzrostl ze 139 tis. na 457 tis. EUR.

Relativně největší kategorií zboží dováženého z Ukrajiny do ČR jsou nerostné suroviny jiné než paliva. Jedná se zejména o rudy kovů. Tato kategorie se podílela v roce 2008 na celkové hodnotě dovozu 61 procenty. Zpracované železo a ocel se dováží méně – v r. 2008 představovaly tyto komodity 12,5 % hodnoty importu. Neželezné kovy představovaly 5 % hodnoty dovozu, stejně jako ropa. Stroje a dopravní prostředky celkem tvořily pouze 7 % peněžní hodnoty dováženého zboží.

2.4 Analýza vzájemného obchodu mezi ČR a Indií

Obrat obchodu se zbožím mezi Českou republikou a Indií byl ještě v roce 2001 poměrně nízký (171,2 mil. EUR), postupně však roste. V roce 2008 dosáhl 773,5 mil. EUR. Vývoz se vyvíjí velmi nerovnoměrně a jeho hodnota je velmi ovlivněna jednotlivými obchodními případy, neboť se většinou jedná o zakázky v oboru strojírenství, které dosahují vysokých peněžních hodnot. Průměrný roční přírůstek vývozu do Indie v období 2001-2008 činil 35,4 %. Průměrný roční přírůstek dovozu z Indie se rovnal 21,1 %. Výsledná bilance byla většinou kladná (viz Tab. 16).

Tabulka 16: Vývoj vzájemného obchodu se zbožím mezi ČR a Indií v mil. EUR

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
vývoz z ČR	76	166	106	162	211	317	402	425
roční změna vývozu v %		118,3	-35,7	52,3	30,5	50,0	26,7	5,7
dovoz do ČR	95	107	106	146	194	212	293	348
roční změna dovozu v %		11,6	0,0	37,0	32,9	9,3	38,3	18,9
saldo	-19	59	0	16	17	105	109	77

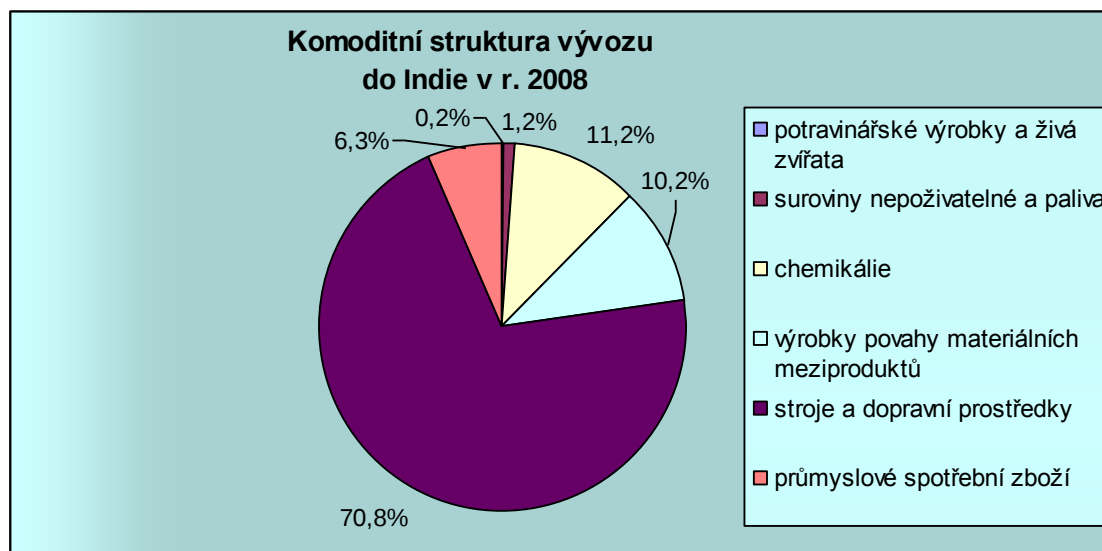
Zdroj: ČSÚ a vlastní výpočty (staženo 26.11.2009)

V roce 2009 dosáhl vývoz zboží z ČR do Indie hodnoty 428,7 mil. EUR, což představuje přírůstek o necelé jedno procento ve srovnání s předcházejícím rokem.

Celkový dovoz z Indie se mírně snížil na 327,6 mil. EUR, tj. o 6 %. Saldo obchodu se zbožím se oproti r. 2008 zlepšilo – zvýšilo se na 101,1 mil. EUR.

V komoditní struktuře exportu výrazně převládají stroje a dopravní prostředky. V roce 2008 tvořily 70,8 % celkové hodnoty vývozu zboží do Indie. Druhou největší skupinou komodit byly v r. 2008 chemikálie, které se na vývozu podílely 11,2 procenty. Následovaly výrobky povahy materiálních meziproduktů s 10,2% podílem. Průmyslové spotřební zboží tvořilo 6,3 % hodnoty vývozu. Nepoživatelné suroviny, minerální paliva, maziva a příbuzné materiály představovaly jen jedno procento celkové hodnoty exportu. Význam vývozu potravinářských výrobků a živých zvířat byl jen okrajový (viz Graf 8).

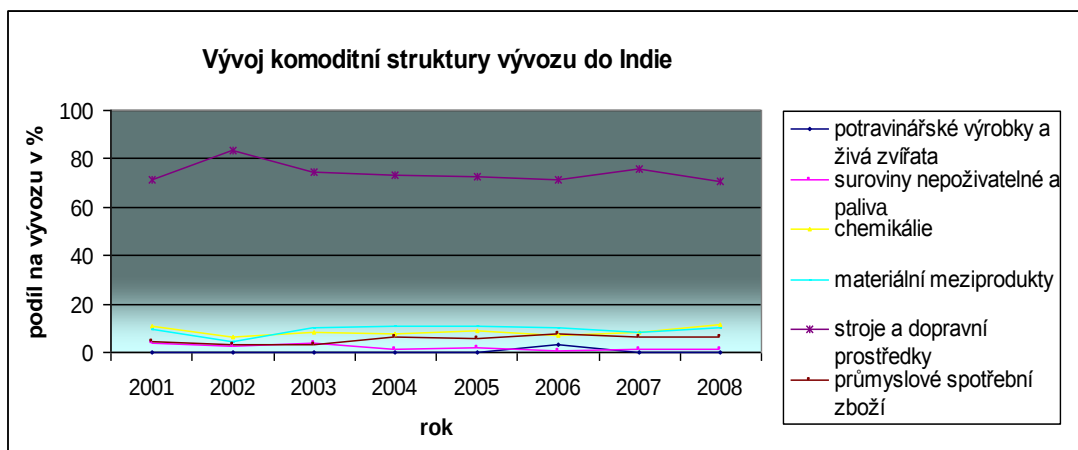
Graf 8: Komoditní struktura vývozu zboží do Indie v r. 2008

Zdroj: vlastní výpočty z dat ČSÚ

Jak vyplývá z Grafu 9, podíly jednotlivých komodit na celkovém exportu do Indie jsou velmi stabilní. Jedinou výraznou změnou bylo zvýšení váhy strojů a dopravních zařízení v roce 2002 ze 71 % na 83 %, kdy absolutní hodnota jejich vývozu vzrostla z 54,2 mil. EUR na 137,8 mil. EUR. Tato náhlá meziroční změna se výrazně odrazila na celkové bilanci vzájemného obchodu s Indií (viz Tabulka 16). V roce 2003 však následoval pokles hodnoty vývozu této kategorie zboží na 79,2 mil. EUR, což odpovídalo 74 % celkového exportu.

Graf 9: Vývoj komoditní struktury vývozu zboží do Indie

Zdroj: vlastní výpočty z dat ČSÚ

Ze strojů a dopravních prostředků se do Indie z ČR nejvíce exportují silniční vozidla. Hodnota jejich vývozu na indický trh v r. 2008 dosáhla 112,9 mil. EUR a o rok později 99,5 mil. EUR. To znamená, že poptávka po nich klesla jen o 12 %. Druhou nejvíce exportovanou skupinou v této kategorii jsou stroje a zařízení všeobecně užívané v průmyslu. Jejich vývoz v r. 2008 přinesl 56,9 mil. EUR a v následujícím roce 51,2 mil. EUR. Indové mají zájem také o stroje a zařízení k výrobě energie. Jejich vývoz činil v peněžním vyjádření v r. 2008 celkem 37,7 mil. EUR a v r. 2009 vzrostl na 50,7 mil. EUR. Hodnota vývozu českých elektrických zařízení, přístrojů a spotřebičů vzrostla z 21,1 mil. EUR v roce 2008 na 24,3 mil. EUR v následujícím roce. Významný je také export kovozpracujících strojů – v roce 2008 dosáhl hodnoty 20,2 mil. EUR a v následujícím roce hodnoty 18,7 mil. EUR. V roce 2008 se podařilo na indickém trhu uplatnit zařízení pro telekomunikace a pro záznam a reprodukci zvuku v hodnotě 25,5 mil. EUR, ale o rok později již jen v hodnotě 15,7 mil. EUR.

Mezi chemikáliemi vyváženými do Indie převažují organické chemikálie. V r. 2008 dosáhla hodnota jejich exportu výše 38,8 mil. EUR a v následujícím roce také 38,8 mil. EUR. Ostatní skupiny chemikálií mají mnohem menší význam. Hodnota vývozu léčiv a farmaceutických výrobků na indický trh v roce 2008 činila 3,2 mil. EUR a o rok později dosáhla stejné výše. Další dobře uplatňovanou skupinou chemikálií jsou chemické prostředky a výrobky, jejichž vývoz do Indie v r. 2008 měl hodnotu 2,2 mil. EUR, avšak v následujícím roce poklesl na 1,8 mil. EUR. Rostoucí

tendenci má vývoz barviv, tříslovin a pigmentů: zatímco v roce 2008 činila jeho hodnota jen 1,9 mil. EUR, v roce 2009 dosáhla 3,9 mil. EUR.

Co se týče materiálních meziproductů, do Indie se z ČR nejvíce prodává železo a ocel (v roce 2008 jejich vývoz činil 13,8 mil. EUR, v r. 2009 dosáhl 14,5 mil. EUR), ale stejný význam získávají výrobky z nekovových nerostů (v roce 2008 dosáhla hodnota jejich exportu 11,4 mil. EUR, v následujícím roce vzrostla na 14,0 mil. EUR) a kovové výrobky (jejich export vzrostl ve stejném období z 8,8 mil. EUR až na 14,5 mil. EUR, tj. o 64 %).

Z průmyslového spotřebního zboží Indie dováží z ČR nejvíce nábytek a jeho díly (v roce 2008 v celkové hodnotě 11,2 mil. EUR, v roce 2009 v hodnotě 10,9 mil. EUR) a dále odborné, vědecké a řídicí přístroje a zařízení (v r. 2008 v celkové výši 9,4 mil. EUR, o rok později ve výši 8,3 mil. EUR).

Poněkud překvapivý je vývoz ropy, ropných výrobků a příbuzných materiálů z ČR do Indie. Jeho hodnota dosáhla v roce 2008 výše 4,1 mil. EUR a v roce 2009 3,8 mil. EUR. V roce 2009 se také podařilo českým exportérům na indickém trhu umístit rudy kovů a kovový odpad v hodnotě 2,5 mil. EUR.

Struktura zboží dováženého z Indie do ČR je poměrně pestrá a vyvážená. V roce 2008 vypadala následovně: 31 % peněžní hodnoty dovozu tvořily materiální meziproducty, 26 % stroje a dopravní prostředky, 23 % průmyslové spotřební zboží, 11,5 % chemikálie a příbuzné výrobky, 3,5 % nepoživatelné suroviny kromě paliv, 3 % potraviny a živá zvířata a 2 % ostatní druhy zboží. Z podrobné analýzy skupin výrobků vyplývá, že relativně největší hodnotu měl dovoz oděvů a oděvních doplňků (13,4 %), druhou nejdůležitější skupinou byly výrobky textilního průmyslu (12,2 %), třetí skupinou železo a ocel (11,4 %), čtvrtou skupinou elektrická zařízení (10,0 %) a pátou nejdůležitější skupinou stroje a zařízení k výrobě energie (5,9 %).

2.5 Srovnání vývoje exportu z ČR do vybraných zemí

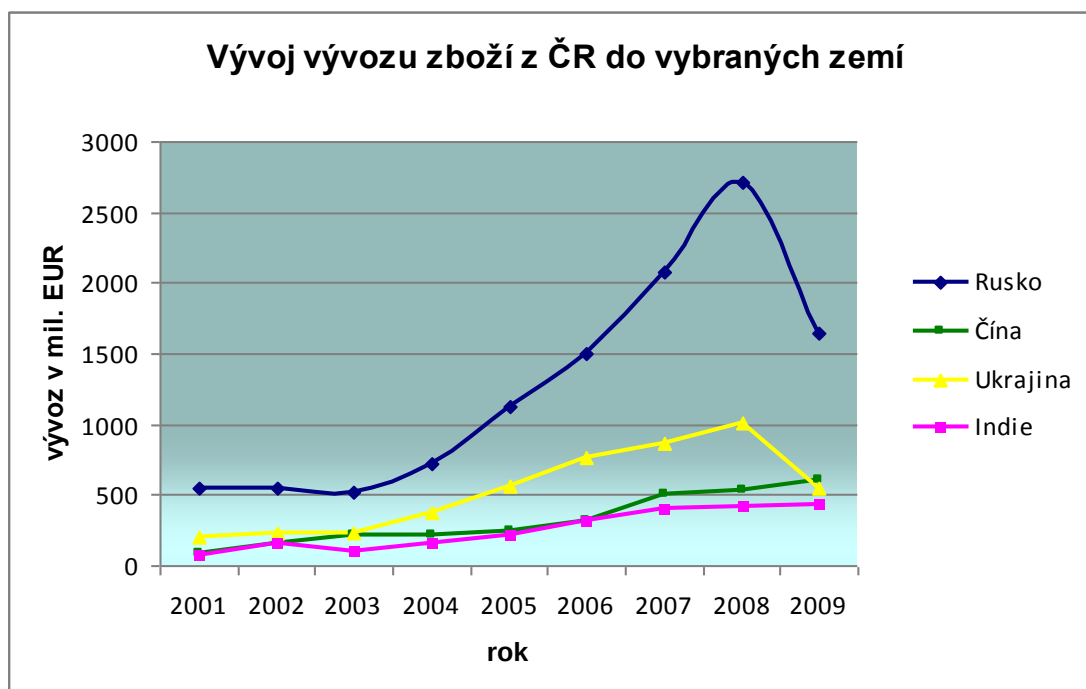
V Grafu 10 je znázorněn vývoj peněžní hodnoty exportu zboží z České republiky do Ruska, Číny, Ukrajiny a Indie v období 2001-2009. Vyplývá z něj, že nejvyšší objem má vývoz do Ruské federace.

Na začátku sledovaného období činila hodnota ročního exportu do Ruska 546 mil. EUR, na Ukrajinu 207 mil. EUR, do Číny 89 mil. EUR a do Indie 78 mil. EUR. Toto pořadí zemí podle hodnoty vývozu z ČR zůstalo zachováno až

do roku 2008 s výjimkou roku 2002, kdy export do Indie byl o 8 mil. EUR vyšší než export do Číny. V roce 2008 bylo do Ruska exportováno zboží v celkové hodnotě 2 714 mil. EUR, na Ukrajinu v celkové hodnotě 1 009 mil. EUR, do Číny v hodnotě 527 mil. EUR a do Indie v hodnotě 425 mil. EUR. Znamená to, že vývoz do Ruska vzrostl za mezi lety 2001 a 2008 na pětinasobek, vývoz na Ukrajinu také téměř na pětinasobek, vývoz do Číny téměř na šestinasobek a vývoz do Indie se zvýšil 5,4krát. Dá se říci, že hodnota exportu do všech těchto čtyř zemí rostla celkově přes určité meziroční výkyvy téměř stejným tempem.

V roce 2009 došlo k výraznému zlomu ve vývoji exportu do Ruska (meziroční propad o 40 %) a na Ukrajinu (meziroční propad o 46 %). Export do Číny a Indie nezaznamenal pokles, ale mírný růst. Hodnota vývozu do Číny převýšila hodnotu vývozu na Ukrajinu.

Graf 10: Vývoj vývozu zboží z ČR do vybraných zemí

Zdroj: vlastní výpočty z dat ČSÚ

Komoditní struktura vývozu z ČR do všech čtyř vybraných zemí je velmi podobná (viz Tabulka 17). Liší se spíše význam jednotlivých skupin zboží v rámci každé kategorie, kterým jsem se podrobně věnovala v předchozích částech této kapitoly.

Ve struktuře vývozu do Číny a Indie dominují se 70% podílem stroje a dopravní prostředky. Indie dováží z ČR relativně dvakrát více chemikálií než Čína. Váhy ostatních kategorií zboží se liší jen nepatrně. Export do Ruska a Ukrajiny je více diverzifikovaný, přestože v něm stroje a dopravní prostředky také tvoří nadpoloviční podíl na celkové hodnotě.

Tabulka 17: Zbožová struktura vývozu z ČR do vybraných zemí v r. 2008 (v %)

Třída SITC	Rusko	Ukrajina	Čína	Indie
0+1+4 Potravinářské výrobky	2,4	1,9	0,5	0,2
2 + 3 Suroviny nepoživatelné a paliva	1,2	1,4	2,3	1,2
5 Chemikálie	8,7	12,9	5,2	11,2
6 Výrobky povahy mater. meziproduktů	14,8	14,5	12,9	10,2
7 Stroje a dopravní prostředky	63,6	61,1	70,2	70,8
8 Průmyslové spotřební zboží	9,4	8,2	8,8	6,3
9 Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: vlastní výpočet z dat ČSÚ

3. Obchodně-politické podmínky pro vývoz do vybraných zemí

3.1 Dovozní podmínky v jednotlivých zemích

3.1.1 Regulace dovozu zboží v Ruské federaci

Do konce roku 2003 byla problematika výběru cel v Ruské federaci upravena v daňovém zákoníku. Od 1. ledna 2004 se řídí celním zákoníkem (Federální zákon ze dne 28. května 2003, č. 61-FZ, v platném znění), který představuje přímo účinnou právní normu a žádný státní orgán proto nemůže vykládat celní režimy jinak. Dovozní podmínky jsou upraveny také dalšími normativními akty vydávanými Federální celní službou. Od 1. ledna 2010 existuje jednotný celní sazebník pro celní unii Rusko – Bělorusko – Kazachstán. Jednotný celní zákon této celní unie začne platit až 1. července 2010. Bude mu přizpůsobena legislativa jednotlivých zemí. Technické normy a další opatření k regulaci zahraničního obchodu budou sjednoceny.⁴²

K ochraně svého trhu Ruská federace využívá výběr dovozních cel, speciálních cel, antidumpingových cel, kompenzačních cel, výběr DPH, spotřební daně (u 10 druhů zboží – líhu, alkoholických výrobků, piva, produkce tabákového průmyslu, klenotů, automobilů, nafty, benzínu, motorových olejů, u surovin jako jsou ropa a plyn a u některých obchodních operací), dále stanovuje dovozní kvóty a vyžaduje dovozní licence pro dovoz vybraných druhů zboží (alkoholické nápoje, mobilní telefony, počítače, farmaceutické přípravky aj.).

Využívají se tři druhy celních sazeb: ad valorem (tj. procentní sazby), specifické (tj. fixní sazby za každou fyzickou jednotku zboží) a kombinované (tj. ad valorem za podmínky minimální specifické sazby).

Při dovozu zboží je nutné předložit celnímu úřadu dodací list, fakturu, celní deklaraci, obchodní smlouvu, průvodní list obchodního případu (tzv. “pasport sdělí”, jehož funkcí je kontrola proti nelegálnímu vývozu peněz), dále certifikát shody vydaný Gosstandartem RF, který potvrzuje soulad produkce a služeb s požadavky státních standardů (u některých druhů zboží, zejména potravin, stačí prohlášení

⁴²<http://www.export.cz/EXPORTCZ/LinkClick.aspx?fileticket=qHEXWFnylZ0%3d&tabid=177>

[09.04.2010]

o shodě), případně další certifikáty, jako jsou fyto-certifikát (u některých druhů zboží živočišného a rostlinného původu), hygienický certifikát (pro všechny výrobky určené pro děti), bezpečnostní certifikát u některých druhů elektroniky aj.⁴³

3.1.2. Regulace dovozu zboží v Číně

Celní předpisy upravující dovoz do Číny jsou obsaženy v publikaci “Oficiální celní průvodce”, kterou zpracovala Generální správa cel Čínské lidové republiky. Celní předpisy pro zvláštní ekonomické zóny, otevřená města a zóny volného zahraničního obchodu mají některé zvláštnosti.

Celní poplatky jsou rozděleny do dvou kategorií - všeobecné poplatky a smluvní (preferenční) poplatky, přičemž všeobecné poplatky jsou uplatňovány při dovozu zboží ze zemí, s nimiž ČLR nemá celní náležitosti upraveny smluvně (neposkytuje jim doložku nejvyšších výhod). Jde o země, kterou nejsou členy WTO. Celní poplatky vybírá Generální správa cel spolu s daní z přidané hodnoty, která činí 17 %, v případě některých zemědělských výrobků a jiného základního zboží 13 %. Bezcelně je možné do ČLR dovézt zboží určené pro prezentaci na výstavách, veletrzích či jako vzorek pro obchodní jednání za podmínky, že bude do tří měsíců vyvezeno zpět. Pokud dojde k jeho prodeji nebo darování za účelem reklamy, musí být clo zapláceno dodatečně.

Od 1. ledna 2007 Čína pod tlakem WTO snížila cla a všeobecná úroveň celních sazeb klesla z 9,9 % na 9,8 %. Přes 900 druhů zboží bylo osvobozeno od cla. Dovozní clo u zemědělských produktů činí 15,2 %, u průmyslových výrobků 8,95 % a u vybraných položek je jeho sazba individuální: 6,9 % u chemikálií, 8,0 % u strojů, 9,1 % u elektronických výrobků, 11,4 % u textilních výrobků, 25 % u osobních aut (u nich je však spolu s DPH a spotřební daní zatížení cca 65 %).

Čína uplatňuje také řadu netarifních obchodních opatření, která zahrnují kvóty a dovozní licence, i když jejich počet se postupně snižuje. Dovozní licence se vydávají na různých úrovních dle kategorizace zboží (úroveň centrální – Ministerstvo obchodu, úroveň provinční a úroveň podřízená ministerstvu - zvláštní úřady). Dalším opatřením znesnadňujícím dovoz jsou inspekční osvědčení vyžadovaná např. u válcované oceli, ocelových ingotů, neželezných kovů, umělých hmot, kosmetiky, papíru a ovoce. V celních předpisech je zakotvena celá řada výjimek a dílčích předpisů, což snižuje transparentnost čínského celního systému.

⁴³ <http://www.BusinessInfo.cz/cz/sti/rusko-zahranicni-obchod-zeme/6/1000580/#sec4> [28.03.2010]

Snížení cel a odstranění většiny kvót Čína kompenzuje tím, že vyžaduje různé certifikace o nezávadnosti výrobků, formuluje nové podmínky pro vstup na čínský trh a více využívá prostředky v oblasti antidumpingu. Tyto nástroje často vyvolávají pochybnosti o jejich opodstatněnosti. Některá opatření přitom neslouží jen pro ochranu domácího trhu, ale zřejmě jsou i motivována snahou přimět jiné státy (také EU) k odstranění jejich zákazu, např. na dovoz drůbeže z Číny.

Zakázáný je dovoz zbraní, munice, výbušnin, cenných papírů, jedů, drog, nemocných zvířat, rostlin, jídla, léků, čínské měny a dále tiskovin, magnetických medií a fotografií poškozujících politické, ekonomické, kulturní a morální zájmy země. V roce 1999 byl čínskými ústředními orgány rovněž schválen seznam dalších druhů zboží, které je zakázáno dovážet či jsou na ně uvalena omezení při dovozu za účelem dalšího zpracování. Jedná se o knihy a časopisy ze second handu, průmyslové odpady obsahující škodlivé látky, ojeté motocykly, auta a jejich komponenty, některé chemikálie, zemědělské položky, některé druhy ocelářských výrobků a textilních tkanin aj.

Při dovozu zboží do Číny je vyžadován především nákladní list, faktura, konosament, kupní smlouva, pojistka, celní prohlášení a v některých případech i osvědčení o povolení dovozní kvóty či dovozní licence a inspekční osvědčení.⁴⁴

3.1.3 Regulace dovozu zboží na Ukrajině

Státní politika regulace dovozu zboží na Ukrajinu je založena na principu podpory domácího výrobce, v praxi je však omezena nutností dodržovat závazky vyplývajícími z dohod s mezinárodními finančními organizacemi (MMF, IBRD, EU), z dohod o volném obchodu podepsaných se státy SNS a s pobaltskými státy, a z dočasné Dohody o obchodu a Dohody o partnerství a spolupráci s EU. Hlavním zákonem vztahujícím se k problematice ochrany domácího výrobce je Zákon Ukrajiny ze dne 22. 12. 1998 č.332-XIV „O zavedení zvláštních opatření týkajících se dovozu na Ukrajinu“.

Zboží dovážené na Ukrajinu je zpravidla zatíženo dovozním clem, spotřební daní a DPH. U vybraných položek nejsou tyto odvody vybírány při dočasném dovozu, reexportu a transitu zboží. Ukrajina podepsala s některými státy dohody umožňující výjimky z vybraných dovozních sazeb. Aby se snížilo riziko zneužití daného celního

⁴⁴<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/cina-zahranicni-obchod-zeme/6/1000539/#sec4> [28.03.2010]

režimu, režim reexportu se řídí komplikovanými pravidly. Dovážené zboží určené k investování do společných podniků nepodléhá clu.

Ukrajina používá tři druhy celních sazeb - ad valorem (tj. v procentech z celní hodnoty zboží), specifické (tj. fixní sazbu v EUR za fyzickou jednotku zboží) a kombinované (tj. ad valorem za podmínky minimální specifické sazby). Celní sazby na dovážené zboží se pohybují v rozmezí od 0 % (např. u mléčných výrobků z vybraných prioritních dovozních zemí) až po 100 % (např. u zlatnické produkce). Clo na dovážené zboží se obvykle platí v ukrajinských hřivnách a je splatné v okamžiku proclení zboží. Celní hodnota zboží se stanovuje v souladu s mezinárodními standardy. U vybraných druhů zboží, na něž se vztahuje spotřební daň, je uplatňován systém indikativních minimálních cen.

Převážná část dováženého zboží je zatížena daní z přidané hodnoty ve výši 20 %. Jsou od ní osvobozeny knihy, školní pomůcky, léky, lékařské pomůcky a některé další zboží.

Určité druhy zboží, především alkohol, tabákové výrobky a osobní automobily, podléhají spotřební dani. V případě jejich dovozu musí importér vyplnit předběžnou deklaraci a předem zaplatit odpovídající peněžní obnos. Sazba spotřební daně se pohybuje v rozmezí od 5 do 35 %.

Nejvýznamnější technickou překážkou dovozu zboží na Ukrajinu je certifikace značného množství zbožových položek. Dodržování pravidel certifikace zboží kontroluje Státní výbor technické regulace a spotřebitelské politiky Ukrajiny. Ukrajinské úřady nejsou příliš ochotny přijímat certifikáty vydávané zahraničními zkušebnami. Uznávají je jen v mezích mezinárodních smluv, které Ukrajina podepsala, nebo ke kterým se připojila. Zboží může být certifikováno na základě kontroly samotného dováženého zboží, nebo na základě inspekce přímo ve výrobním závodě. Konkrétní certifikáty platí jen pro konkrétní dovozce, to znamená, že dva odlišní dovozci nemohou používat certifikát na stejné zboží. Zahraniční dovozci kritizují certifikační procedury kvůli jejich složitosti, nepřehlednosti a finanční náročnosti.

V zákonem vymezených případech, např. při prudkém zhoršení obchodní bilance nebo za účelem odvety za diskriminační opatření ze strany jiných států, a v souladu s podepsanými mezinárodními dohodami může Ukrajina zavést licence a kvóty. Existuje několik druhů dovozních/vývozních licencí: generální, jednorázová

(individuální), otevřená (individuální), antidumpingová (individuální), kompenzační (individuální) a speciální (individuální). Na každý druh zboží může být aplikován maximálně jeden druh licence. Kvóty se uplatňují formou stanovení režimu vydávání individuálních licencí. Na Ukrajině existuje následující systém kvót, přičemž na každý druh zboží může být aplikována jenom jedna kvóta: globální, skupinové, individuální, antidumpingové, kompenzační a speciální. Licence vydává Ministerstvo ekonomiky a některé místní administrace (Krym, Kyjev, Sevastopol). Licence na převody devizových prostředků mezi subjekty zahraničního obchodu s cílem investování a/nebo úvěrování vydává Národní banka Ukrajiny. Platná legislativa umožňuje uplatňování kvót a licenčních režimů až po šedesáti dnech po oficiálním zveřejnění odpovídajícího omezujícího rozhodnutí.⁴⁵

3.1.4 Regulace dovozu v Indii

Obchod s Indií se řídí dokumentem Politika zahraničního obchodu (Foreign Trade Policy, dále FTP), který byl schválen na období 2004 – 2009 a každý rok se aktualizuje k 1. dubnu. Prováděcím předpisem k tomuto dokumentu je Příručka postupů (Handbook of Procedures). Tyto dokumenty je možno získat na Ministerstvu obchodu a průmyslu, generálním ředitelství zahraničního obchodu, na webové stránce www.dgft.gov.in.

Všechny dovozy a vývozy jsou volné až na několik výjimek, které stanoví FTP. V současné době se jedná o zákaz obchodu se zbraněmi s Irákem a o omezení v obchodu se Severní Koreou a Iránem. Další omezení mohou být stanovena speciálními zákony. Každá firma, která hodlá obchodovat se zahraničím, musí získat od regionálních orgánů Oprávnění k dovozu nebo vývozu (Authorisation for import or export) a je jí přiděleno číslo, tzv. Vývozní/dovozní kód (Importer/Exporter Code, IEC). Platnost Oprávnění je časově omezena a je nutno ji obnovovat. Při samotném dovozu musí firma předložit Osvědčení o původu zboží, dvě kopie faktury a balicí list v dvojím provedení.

Indie stále ještě praktikuje silnou ochranářskou politiku svého trhu, což působí napětí ve vztahu k WTO a vytváří problémy i směrem k zemím OECD. Prakticky tím omezuje vývoz českého spotřebního zboží do Indie. K ochraně domácích výrobců využívá celní tarify, kvantitativní restrikce a antidumpingová řízení.

⁴⁵<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/ukrajina-zahranicni-obchod-zeme/6/1000905/#sec4> [28.03.2010]

Celní tarify zůstávají v Indii stále dosti vysoké ve srovnání s mezinárodními standardy, ale vykazují klesající trend. V roce 1990, tzn. ještě před započatím hospodářských reforem, činil nejvyšší tarif 300 %. Do roku 2007 klesl na úroveň 10 %. Vedle základního tarifu však existují i dodatečná cla a daně, takže v součtu dosáhnou cla v průměru 49,8 %. EU se při jednáních snaží dosáhnout snížení cel na následující položky, které tvoří 90 % vývozu EU do Indie a jejichž tarify jsou stále velmi vysoké: vína a lihoviny, textil a oblečení, kameny a šperky, strojírenské zboží, kovy a kovové výrobky, chemické a příbuzné výrobky, papír a papírové výrobky. Metodika propočtu cel a další informace jsou k dispozici na stránkách Celní správy www.cbec.gov.in v sekcích Customs Tariffs a Customs/Manual.

Většina kvantitativních restrikcí na zboží v oblasti zájmu EU byla postupně odstraněna. Z celkového počtu 59 výrobků, které označila EU v r. 1998 jako klíčové a požadovala jejich časně odstranění, odstranila Indie z tohoto seznamu 38 položek v r. 2002 a další v r. 2003. EU se snaží dosáhnout další liberalizace obchodu u dalších prioritních položek, jako jsou mramor, žula, novinový papír a natíraný novinový papír.

Počet iniciovaných antidumpingových řízení se snižuje. Nejvíce jich bylo v roce 2002 (81), v r. 2003 jejich počet klesl na 46 a následujícím roce na 21. V roce 2005 se však Indie umístila na prvním místě s počtem 28 řízení a stejně tak i v roce 2006, kdy jen v prvním pololetí zahájila 20 nových řízení. Na druhé straně indické výrobky jsou také předmětem antidumpingových řízení. Tato řízení jsou předmětem detailních jednání mezi indickou stranou a EU, která většinou dokazuje nedostatečnost použité metodologie a netransparentnost.⁴⁶

3.2 Obchodní politika EU vůči Rusku, Číně, Ukrajině a Indii

Česká republika jako každý jiný členský stát EU musí respektovat společnou obchodní politiku EU. Tato politika je vytvářena jednotně Evropskou komisí ve spolupráci s členskými státy a je legislativně zakotvena v nařízeních ES (nebo EHS). Je založena na principech volného vývozu a volného spravedlivého dovozu, což znamená, že existuje legální možnost ochrany před nekalými obchodními praktikami a proti takovému objemu dovozu, který by znamenal újmu hospodářství.

⁴⁶ <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/indie-zahranicni-obchod-zeme/6/1000422/#sec4> [28.03.2010]

V praxi je volný dovoz regulován cly a kvótami v souladu s ekonomickými záměry obchodní politiky. V celé EU platí jednotný celní sazebník vůči třetím zemím. Evropská Unie podporuje podnikatelské subjekty z členských zemí při pronikání na zahraniční trhy, a to především uzavíráním obchodních smluv na nadnárodní úrovni, kdy prosazuje liberalizaci a sjednává preferenční přístup.⁴⁷

Vztahy s Ruskem, Ukrajinou a některými dalšími zeměmi bývalého Sovětského svazu se řídí dohodami o partnerství a spolupráci. Ukrajiny se týká také Evropská politika sousedství, jejímž cílem je užší integrace sousedních států s EU a jejich příprava na sdílení vnitřního trhu Evropských společenství. Vztah mezi EU a Čínou je upraven v Dohodě o obchodu a spolupráci z roku 1985. Od ledna 2007 se připravuje nová dohoda o partnerství a spolupráci, která by měla předchozí dohodu nahradit.⁴⁸ Základní smlouvou, na které je založen vzájemný vztah mezi EU a Indií, je Dohoda o spolupráci z roku 1994. Indie je od roku 2004 strategickým partnerem EU a proto podepsala Společný akční plán, který je zaměřený na podporu vzájemného obchodu a investic a v roce 2008 prošel aktualizací.⁴⁹ Obchodní vztahy EU s Indií, Čínou a řadou dalších asijských zemí jsou také podporovány na půdě ASEM (Asia-Europe Meeting), což je neformální, otevřené fórum, kde jsou probírány společné zájmy.⁵⁰

3.3 Podpora exportu v ČR

3.3.1 Služby agentury CzechTrade a Českých center

CzechTrade je specializovaná agentura Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, jejímž úkolem je podporovat export a zvyšovat konkurenceschopnost českých podnikatelských subjektů na zahraničních trzích. Provozuje oficiální portál ČR pro podnikání a export BusinessInfo.cz. Její služby využívají jak malé a střední podniky, které nemají bohaté zkušenosti s exportem, tak i velké podniky. Jedná se o následující druhy služeb:

⁴⁷ Kalínská, Štěrbová a kol. (2007), str. 84-85

⁴⁸ http://ec.europa.eu/external_relations/china/dialogue_en.htm [07.04.2010]

⁴⁹ http://ec.europa.eu/external_relations/india/index_en.htm [07.04.2010]

⁵⁰ Kalínská, Štěrbová a kol. (2007), str. 92-94

- informační služby – zveřejňování analýz ekonomického prostředí v jednotlivých zemích a také průzkum konkrétního trhu (tržních segmentů a konkurence) podle individuálních požadavků klienta,
- asistenční služby – vyhledávání potenciálních odběratelů v dané zemi, zjištění bonity firem, pomoc českým klientům se sjednáním a přípravou obchodních schůzek, osobní asistence v počáteční fázi jednání a následná pomoc při udržování obchodních kontaktů,
- vyhledávání konkrétních zahraničních poptávek, tendrů a investičních příležitostí,
- vzdělávací služby – organizace jednorázových odborných seminářů a tzv. exportních akademií, což jsou dlouhodobé kurzy pro české podnikatele zaměřené na získání komplexních znalostí o marketingové komunikaci, technice obchodu, logistiky a peněžnictví a také o podpoře a možnostech financování podnikatelské činnosti.⁵¹

CzechTrade má v současné době 33 zahraničních kanceláří s působností ve 36 zemích. V Ruské federaci má celkem tři zahraniční kanceláře: v Moskvě, Petrohradě a Jekatěrinburgu. V Číně má dvě zahraniční kanceláře - jednu v Chengdu a druhou v Šanghaji. Na Ukrajině má svou kancelář v Kyjevě a v Indii má také jedno zastoupení, a to v Bombaji. Tyto kanceláře poskytují aktuální a ověřené informace o tržní situaci v daných zemích.⁵²

Ruský trh hodnotí CzechTrade takto: *„Rusko bylo a nadále zůstává pro ČR exportní prioritou. Ruský trh se spotřebním potenciálem 140 mil. obyvatel a velmi úzkými vazbami na okolní státy je určitě výzvou pro ty firmy, které jsou připraveny i v této nelehké době diverzifikovat na nové trhy. V této souvislosti je nutné poznamenat, že tyto firmy musí dnes již počítat se silným konkurenčním prostředím a být ke vstupu předem dostatečně připraveny. Postupná nasycenost tohoto trhu s sebou samozřejmě přináší i určité změny. Lze očekávat, že budoucí Rusko bude hlavně o investicích, rozšiřování výroby, kooperaci, tj. vyšších formách spolupráce. Firmy, které mají o tento trh seriózní zájem, by měly ve svých plánech počítat s tímto*

⁵¹ Černohlávková, Sato, Taušer a kol. (2007), str. 161-162

⁵² <https://www.czechtrade.cz/czechtrade-svet> [27.03.2010]

vývojem. Již dnes platí, že do Ruska se ve většině případů z evropských států importuje hlavně zboží a výrobky s vyšší přidanou hodnotou.“⁵³

Ukrajinský trh hodnotí těmito slovy: „Ukrajina patřila a patří v rámci zemí bývalého Sovětského svazu k významným obchodním partnerům České republiky. Přes řadu problémů současné ukrajinské ekonomiky není potenciál trhu z hlediska uplatnění českých výrobků a služeb zdaleka vyčerpán. Od roku 2005 došlo ke změně trendu ve vývoji vzájemného obchodu a od tohoto data je ČR ve vzájemné bilanci výrazně aktivní. Podle ukrajinských statistik je ČR devátým největším vývozcem na ukrajinský trh (po Rusku, Turkmenistánu, Německu, Číně, Polsku, Itálii, Bělorusku a Jižní Koreji). Česká produkce je z hlediska ukrajinských firem hodnocena jako kvalitativně srovnatelná s produkcí západní, přičemž poměr mezi kvalitou a cenou mluví zpravidla ve prospěch ČR, profil české ekonomiky zároveň koresponduje s mnohými potřebami ekonomiky ukrajinské. Ukrajina je perspektivním trhem a do budoucna existují předpoklady pro výrazná růstová tempa českého vývozu, platí však, že "cena" za proniknutí na tento trh bude rok od roku vyšší s ohledem na značný konkurenční tlak řady zahraničních firem patrný již v mnohých oblastech ukrajinské ekonomiky.“⁵⁴

Čínský trh hodnotí CzechTrade takto: „Čína - to je dynamický, rychle rostoucí a vzhledem ke své velikosti především perspektivní trh. Je to však také trh s velmi tvrdou místní a mezinárodní konkurencí a vzhledem ke kulturní a jazykové odlišnosti i poměrně náročné teritorium. Česká republika zde není příliš známá, nicméně historicky Čína patřila mezi tradiční a významné obchodní partnery bývalého Československa (především ve strojírenství). Čína také figuruje na seznamu prioritních zemí schváleném vládou ČR v rámci Exportní strategie ČR pro období 2006-2010. Uplatnění na čínském trhu najdou výrobky vysoce sofistikované, těžko okopírovatelné hi-tech produkty a technologie s vysokou přidanou hodnotou. České firmy mají řadu takovýchto špičkových výrobků, které mají s vynaložením určitého úsilí a investic velkou šanci na čínském trhu uspět. Důkazem toho je fakt, že se již řada českých společností dokázala i přes všechny překážky v Číně prosadit.“⁵⁵

⁵³ <http://www.czechtrade.cz/czechtrade-svet/evropa/rusko/> [27.3.2010]

⁵⁴ <http://www.czechtrade.cz/czechtrade-svet/evropa/ukrajina/> [27.3.2010]

⁵⁵ <http://www.czechtrade.cz/czechtrade-svet/asie/cina/> [27.3.2010]

Indický trh hodnotí CzechTrade následovně: *"Indie se řadí mezi nejrychleji se rozvíjející ekonomiky světa a společně s Čínou je považována za budoucí novou ekonomickou velmoc... S aktuálně odhadovanými 1,138 miliardami obyvatel představuje Indie největší demokracii na světě. Hodnota HDP v přepočtu ukazatelem parity kupní síly je odhadována na 3,3 bil. USD a řadí Indii na 4. místo na světě za USA, Čínu a Japonsko. Obrovský trh a dynamický rozvoj ve všech oblastech tak představují nemalé lákadlo pro všechny významné světové hráče... K výraznému rozvoji vzájemného obchodu došlo po osamostatnění Indie v roce 1947. České firmy se na indickém trhu uplatňovaly jako tradiční dodavatelé diesel-generátorů, obráběcích, tvářecích, textilních, kožedělných a tiskařských strojů, potravinářské technologie a řady dalších průmyslových výrobků. Po určitém propadu na začátku 90. let dochází roku 1993 k neustálenému postupnému růstu českého-indické obchodní výměny. Hlavními českými vývozními artikly do Indie jsou v současné době osobní automobily, obráběcí a tvářecí stroje a zařízení pro energetiku."*⁵⁶

Z těchto hodnocení vyplývá, že všechny čtyři trhy nabízejí českým exportérům obrovské příležitosti, ale zároveň zde je třeba počítat se silnou konkurencí domácích i zahraničních výrobců, kteří jsou kapitálově velmi silní a také již mají mnoho zkušeností s působením na těchto trzích.

Podrobné informace o vybraných zemích CzechTrade zveřejňuje na portálu BusinessInfo.cz v sekci Teritoriální informace.

Obdobnou organizací, která nabízí informační a asistenční služby českým podnikatelům přímo v zahraničí, jsou Česká centra v Moskvě a v Kyjevě. Jedná se o příspěvkové organizace Ministerstva zahraničí ČR. Na rozdíl od poboček CzechTrade nabízejí českým obchodním zástupcům i ubytování a krátkodobý pronájem perfektně vybavených prostor pro konání obchodních jednání a nejsou zaměřené jen na podporu obchodu, ale také na propagaci české kultury, českých vzdělávacích institucí a České republiky jako atraktivní turistické destinace. V Číně ani Indii Česká centra nejsou zřízena.

⁵⁶ <http://www.czechtrade.cz/czechtrade-svet/asie/indie/> [27.3.2010]

3.3.2 Služby České exportní banky

Česká exportní banka, a.s., je specializovaná bankovní instituce nepřímo vlastněná státem, jejímž prostřednictvím stát poskytuje podporu exportu formou financování vývozních úvěrů a zajišťování dalších služeb. Nabízí mnohem nižší úrokové sazby a vyšší hodnoty úvěrů než komerční banky. Příjemcem financování může být tuzemský vývozce nebo jeho zahraniční odběratel, v některých případech i výrobce vyrábějící pro vývoz nebo český podnikatelský subjekt investující v zahraničí. Většina poskytovaných úvěrů má splatnost delší než 5 let a týká se vývozu zařízení pro energetiku a energetické strojírenství nebo strojního zařízení pro průmyslovou výrobu.⁵⁷

Teritoriální strukturou vývozu financovaných se státní podporou se zabýval ve své diplomové práci Jiří Procházka. Zjistil, že v roce 2001 byl největší objem těchto vývozu (40 %) směřován do zemí Společenství nezávislých států (dále SNS). Dalších 33 % exportů byl určen do státem řízených ekonomik, 19 % do transformujících se ekonomik, necelá 4 % do vyspělých ekonomik mimo EU a zbylá 4 % do zemí EU. V roce 2005 bylo do zemí SNS určeno 35 % objemu vývozu financovaných se státní podporou, do vyspělých ekonomik 34 %, do zemí EU 22 %, do transformujících se ekonomik 5 %, do státem řízených ekonomik 3 % a necelé 1 % do rozvojových zemí. Toto rozdělení zemí podle mého názoru není ideální, neboť mezi členskými zeměmi SNS jsou jak transformující se ekonomiky (např. Ukrajina), tak státem řízené ekonomiky (např. Bělorusko). Po rozšíření Evropské unie, v roce 2005, se navíc mnohé země přesunuly z kategorie transformujících se ekonomik do kategorie členských zemí EU. Nelze tedy tvrdit, jak píše Procházka, že oproti roku 2001 výrazně poklesl význam transformujících se států a státem řízených ekonomik a potvrzuje se dlouhodobý trend směřování českého vývozu na trhy vyspělých zemí.⁵⁸

Sato uvádí, že v minulosti poskytovala Česká exportní banka úvěry zejména pro vývoz do Ruské federace, Číny a Turecka a v menší míře také do Iránu, Bulharska a dalších zemí.⁵⁹

⁵⁷ Černohlávková, Sato, Taušer a kol. (2007), str. 163-164

⁵⁸ Procházka (2006), str. 34-35

⁵⁹ Černohlávková, Sato, Taušer a kol. (2007), str. 163

3.3.3 Služby společnosti EGAP

Plný název EGAP zní Exportní garanční a pojišťovací společnost, a.s. Jedná se o specializovanou úvěrovou pojišťovnu, která je nepřímou vlastněna státem stejně jako ČEB a zajišťuje pojišťování vývozních úvěrů se státní podporou proti teritoriálním a komerčním rizikům. Její dceřinná společnost Komerční úvěrová pojišťovna EGAP, a. s., nabízí pojišťovací služby na komerční bázi.

Jiří Procházka uvádí, že v roce 2001 byl největší objem pojištěných úvěrů (26,2 %) určen na vývoz do Číny. Druhý největší objem pojištěných vývozních úvěrů (25 %) byl určen na vývoz do Ruské federace. Podíly Ukrajiny a Indie byly nižší než 2 %. V první polovině roku 2006 se Ruska týkalo 18 % pojištěných vývozních úvěrů a Ukrajiny 8 %, ale do Číny ani do Indie nesměřovala více než 3 % celkového objemu pojištěných úvěrů.⁶⁰

Podle Výroční zprávy EGAP za rok 2008 na Ruskou federaci připadlo v tomto roce 48,6 % hodnoty pojištěných vývozů (51 pojistných smluv v hodnotě 21 mld. Kč), na Ukrajinu 5,2 % a na Indii 5 %. Mezi největší pojišťované projekty v Ruské federaci patřily dodávky technologií a výstavba paroplynové elektrárny v Kurganu, kdy pojistná hodnota činila téměř 6,4 mld. Kč. Naprostá většina (87,2 %) nově pojištěných úvěrů a investic se státní podporou se týkala vývozu strojů a dopravních prostředků, z nichž téměř polovinu tvořily stroje a technologická zařízení, více než čtvrtinu představovala energetická zařízení a zbylou čtvrtinu dopravní prostředky.⁶¹

V roce 2009 EGAP zaznamenal zvýšený zájem o pojištění v souvislosti s globální finanční krizí. Přijal různá protikrizová opatření, např. snížení spoluúčasti pojištěných klientů. Podle předběžných výsledků téměř 40 % nově uzavřených pojistných smluv kryje rizika spojená s vývozem do Ruska.

EGAP provádí také klasifikaci všech zemí světa podle míry teritoriálního rizika. Vychází přitom z aktuálních informací IMF, Světové banky a zahraničních vývozních úvěrových pojišťoven. Země dělí do sedmi kategorií, kde 1. kategorii představují země s nejnižší úrovní teritoriálního rizika a 7. kategorii země s nejvyšší úrovní rizika. Země s vysokými příjmy na obyvatele (aktuálně minimálně 11 116 USD), u kterých se předpokládá, že zde neexistují teritoriální rizika a není tedy nutná státní podpora pojištění vývozních úvěrů, jsou zařazeny do zvláštní kategorie 0. Podle aktuálního

⁶⁰ Procházka (2006), str. 56

⁶¹ <http://www.egap.cz/dokumenty/vysledky-hospodareni/vyrocni-zprava-2008.pdf> [27.03.2010]

hodnocení Čína spadá do kategorie 2, Indie do kategorie 3, Rusko do kategorie 4 a nejvíce rizikovou zemí je Ukrajina, která je řazena až do kategorie 7.⁶²

3.4 Státní podpora exportu do prioritních zemí

V roce 2005 zveřejnilo Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR koncepční dokument „Exportní strategie ČR 2006-2010“. V něm definovalo 19 prioritních zemí, na které se specificky zaměří proexportní politika ČR. V dubnu 2009 tuto koncepci aktualizovalo a snížilo počet prioritních zemí z 19 na 12. Zůstaly mezi nimi i všechny čtyři země, které jsou tématem této diplomové práce – Rusko, Čína, Ukrajina i Indie. Pro výběr prioritních zemí byly nejdůležitějším kritériem hodnoty makroekonomických ukazatelů (váha 58 %), dále byly brány v úvahu názory podnikatelů na potenciál daných trhů (váha 30 %) a vyjádření státní správy.⁶³

Pro každou z prioritních zemí byla v r. 2005 vypracována zvláštní strategie, která definovala cíle a aktivity realizované orgány státní správy v této zemi. Například pro Rusko to byla „Strategie prosazování obchodně-ekonomických zájmů České republiky v Ruské federaci“.⁶⁴ Tento dokument byl určen malým, středně velkým i velkým podnikům bez ohledu na jejich zkušenosti s ruským trhem. Obsahoval i seznam perspektivních oborů ruského hospodářství pro české exportéry a investory a definoval prioritní regiony pro rozvoj spolupráce. V roce 2009 byl nahrazen tzv. Akčním plánem, který obsahuje nejvýznamnější plánované proexportní akce zaměřené na příslušný trh. Perspektivní obory pro vývoz jsou definovány ve zvláštním dokumentu, v němž se nachází i SWOT analýza dané ekonomiky.

Pro podporu vývozu do prioritních zemí orgány státní správy ČR intenzivně používají pět hlavních nástrojů. Prvním z nich je identifikace oborových příležitostí. Provádí ji agentura CzechTrade ve spolupráci s obchodně-ekonomickými úseky velvyslanectví ČR v daných zemích. Přehled perspektivních oborů v Rusku, Číně, Ukrajině a Indii s odůvodněním uvádím v Přílohách 1 - 4. Ve všech těchto zemích se jeví být velmi perspektivním oborem především strojírenství a energetika, v Rusku a

⁶² <http://www.egap.cz/klasifikace-zemi/index.php> [27.03.2010]

⁶³ <http://www.mpo.cz/dokument58287.html> [25.03.2010]

⁶⁴ dostupná na: <http://www.mpo.cz/dokument2487.html> [25.03.2010]

Číně dále těžební průmysl, na Ukrajině a v Indii potravinářský průmysl a další obory. To dobře koresponduje se strukturou české ekonomiky.

Druhým nástrojem je posílení personálních kapacit v zahraniční síti a zlepšení proexportního servisu v ČR. V prioritních zemích mají být sloučeny kanceláře CzechTrade a CzechInvest. Pro proexportní akce budou v zahraničí intenzivněji využívána Česká centra a tzv. České domy. Dále má být pro každou prioritní zemi vytvořen tzv. expertní tým. V něm budou zástupci MPO, MZV, obchodně-ekonomického úseku daného zastupitelského úřadu, zahraniční kanceláře CzechTrade/CzechInvest, Hospodářské komory, příslušných smíšených obchodních komor a oborových asociací podle cílových oborů. Mezi úkoly expertního týmu bude patřit navrhování obchodních témat pro jednání politických představitelů a konkrétních proexportních akcí.

Třetím nástrojem je poskytování státní podpory proexportním akcím, tj. národním výstavám, které jsou organizovány pouze v prioritních zemích, a veletrhům. V případě omezených finančních prostředků mají přednost veletrhy a jiné projekty uskutečňované ne v České republice, ale přímo v prioritní zemi.

Čtvrtý nástroj podpory vývozu představují obchodně-politické a ekonomické aktivity státní správy, které můžeme rozdělit do tří skupin: 1) návštěvy politických představitelů v prioritních zemích s cílem podpořit konkrétní ekonomické zájmy, 2) jednání smíšených mezivládních či meziresortních výborů, 3) obchodně-politická jednání v rámci společné obchodní politiky EU.

Konečně pátým nástrojem je aktivní marketing ČR v zahraničí a zajištění větší informovanosti českých podnikatelů prostřednictvím speciálních publikací a seminářů.⁶⁵

⁶⁵ <http://www.mpo.cz/dokument58287.html> [25.03.2010]

4. Specifika obchodního jednání ve vybraných zemích

Ruská a ukrajinská kultura jsou si blízké, zatímco čínskou a indickou kulturu je třeba posuzovat odděleně. Pokusím se najít společné prvky a poté rozdílné rysy, které se projevují při obchodním jednání v těchto čtyřech zemích.

4.1 Společné znaky

Prvním společným rysem je velký důraz na osobní kontakt mezi obchodními partnery. Je nutné plánovat opakované osobní návštěvy u potenciálního odběratele k získání jeho důvěry a k budování dlouhodobých vztahů. Kontakt přes internet a telefon zpravidla nestačí. Velmi výhodné je mít známé na „správných místech“ a využít jejich vlivu (minimálně ke sjednání schůzky s potenciálním partnerem s jejich doporučením). Dobré osobní vztahy jsou v Rusku, Číně, Indii i na Ukrajině často důležitějším kritériem pro rozhodování než nízká cena. Proto je zde také rozšířený klientelismus a korupce. Rodinné vazby mají vždy přednost, protože jak říká známé přísloví, „krev je hustší než voda“.

Dalším společným znakem jsou přísně hierarchické vztahy na pracovišti (v případě Indie i v celé společnosti, neboť je zde hinduistický kastovní systém). Ředitelé společností disponují vysokou formální autoritou. Názory podřízených jsou často ignorovány a ani zahraniční partner se o ně nemá zajímat, pokud má možnost jednat s výše postaveným manažerem a nechce ho urazit. V soukromých firmách v Rusku a na Ukrajině, v jejichž čele stojí příslušníci mladé a střední generace, už začíná být postavení podřízených vnímáno podobně jako ve středoevropských zemích, jsou motivováni k vyvíjení vlastní iniciativy a k účasti na rozhodování. Navzdory hierarchicky uspořádaným vztahům akademické tituly nehrají v těchto zemích velkou roli a není zvykem psát je ke svému jménu jako v České republice. Rozhodující je funkce, kterou daný člověk ve firmě zastává. Vysokoškolské vzdělání je samozřejmě považováno za velmi důležité, ale ne proto, aby se mohl absolvent chlubit titulem.

Rusové, Ukrajinci, Číňané i Indové mají jiné vnímání času než středoevropané. Stává se, že na schůzku přijdou pozdě, ale od Evropanů očekávají dochvilnost. Jejich obchodní jednání jsou často dlouhá, zvláště pokud se konají při společném obědě nebo večeři, neboť nejdou přímo k věci, ale mluví rádi o jiných záležitostech (sportu, kultuře, historii, politice apod.), aby prověřili všeobecné znalosti svého partnera,

prokázali své znalosti a našli společné mimopracovní zájmy. Ne vždy se podaří uzavřít smlouvu hned při prvním setkání.

Ústní dohody mají v těchto zemích menší váhu než písemně uzavřené dohody, ale někdy bývá problematická i právní vymahatelnost povinností a odpovědnosti plynoucích z písemných smluv.

Pro obchodní jednání v těchto zemích se doporučuje být oblečen ve značkovém obleku, být skvěle připraven, mít perfektní znalosti o dané firmě a pokud možno i o nabídce svých konkurentů, vyjadřovat se přesně, umět dobře argumentovat, nepodceňovat svého partnera, nesnažit se ho oklamat a mít zásobu působivých vizitek. Obchod je zejména v Rusku a Číně chápán jako boj a není zde ochota přijímat kompromisy. Ty jsou chápány jako prohra.

Rusku, Ukrajině, Číně a Indii je společné také to, že zde náboženství nehraje v obchodním styku velkou roli.

4.2 Rozdílné znaky

První rozdílný znak se týká míry patriotismu, tj. vlastenectví a hrdosti na svůj národ. Tato vlastnost je typická pro obyvatele všech velkých zemí, které mají nebo v minulosti měly významné postavení ve světě. Největšími patrioty z obyvatel vybraných čtyř zemí jsou podle mého názoru Číňané. V současné době se v Číně rozmáhá nacionalismus a protiamerické postoje. Číňané považují nejen svůj národ, ale i veškeré své čínské zboží za nejlepší a cizinci by se měli vyvarovat jeho kritiky. V Rusku se za přičinění Putinovy politické strany Spravedlivé Rusko také velmi šíří nacionalismus, což je neštěstím pro desítky milionů obyvatel Ruské federace, kteří nejsou etničtí Rusové, ale je zde vysoká poptávka po zahraničním zboží, zejména automobilech a mobilních telefonech. Ukrajinské národní uvědomění je slabší než ruské. Obyvatelstvo Ukrajiny je rozděleno na dvě přibližně stejně velké skupiny – jedna je proruský orientovaná a druhá proevropsky. Indie je národnostně velmi heterogenní a na základě toho, že byla až do poloviny 20. století britskou kolonií a nezávislost získala mírovou cestou, usuzuji, že její obyvatelé nechovají k cizincům nepřátelské postoje.

Druhý rozdíl spočívá ve vztahu k ženám v těchto kulturách. Ruští a ukrajinští muži považují ženy za slabší pohlaví a pokládají za svou povinnost prokazovat jim

pomoc při nošení zavazadel, oblékání kabátu apod. Rusky a Ukrajinky jsou zvyklé slyšet od mužů zdvořilostní komplimenty. Číňané a Indové naopak neberou na ženy zvláštní ohledy. Zvláště na indickém venkově ženy vykonávají velmi tvrdou fyzickou práci, ale zpravidla nejsou zvány k jídlu u společného stolu, když jejich muže navštíví obchodní partneři.

Třetí rozdíl se týká způsobu vyjádření nesouhlasu. Rusové i Ukrajinci ho vyjadřují přímo a mnozí se chovají arogantně a výbušně, když je partner podráždí. Číňané vyjadřují nesouhlas spíše s úsměvem, což je pro Evropany matoucí. Jsou mírní a nemají ve zvyku zvyšovat hlas. Nesnáší aroganci a netrpělivost. Indové neumějí říkat „ne“, neboť to neodpovídá jejich mentalitě. Když něco odsouhlasí, ještě to neznamená, že to opravdu splní.

Čtvrté specifikum se projevuje ve fyzickém kontaktu. Rusové a Ukrajinci necítí zábrany při dotyku a často vyjadřují své emoce srdečným potřesením ruky, poklepáním na rameno či objetím. Mezi ženami je běžné se při setkání a loučení třikrát náznakem políbit střídavě na tváře. Číňané a Indové se fyzickému kontaktu spíše vyhýbají.

Podstatným rozdíl spočívá také v tradiční čínské šetrnosti a pracovitosti, která ostře kontrastuje s ruskou a ukrajinskou obecnou tendencí k plýtvání zdroji všeho druhu a k často spíše nízké intenzitě vyvíjeného pracovního úsilí.

Číňané rádi navštěvují své zahraniční obchodní partnery a poznávají jejich výrobní závody, zatímco Rusové a Indové spíše čekají, že firmy, které mají zájem s nimi spolupracovat, přijedou za nimi.

Další rozdíl vidím v pořadí hlavních společenských hodnot. Pro naprostou většinu Rusů a Ukrajinců je stále na prvním místě v životě rodina a zdraví. V Číně se žebříček hodnot s ekonomickým rozvojem a růstem životní úrovně mění. Rozmáhá se zde konzumní způsob života. Ve velkých čínských městech začíná být podle serveru Businessinfo.cz koupě auta pro mladou generaci důležitější než teoretická možnost mít druhé dítě v rodině. Také pořízení vlastního bytu a získání dobrého zaměstnání hrají větší úlohu než dříve.⁶⁶ V indické společnosti není jednotný žebříček hodnot, záleží na náboženském vyznání a sociálním a ekonomickém postavení jednotlivých skupin obyvatel.

⁶⁶ <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/cina-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1000539/#sec11> [10.04.2010]

Závěr

Cílem mé práce bylo porovnat základní charakteristické znaky současného stavu ruské, čínské, ukrajinské a indické ekonomiky a analyzovat vývoj vzájemného obchodu se zbožím mezi těmito zeměmi a Českou republikou. Věnovala jsem se také formám regulace dovozu do těchto zemí a státní podpoře vývozu v ČR. Aby byla má práce pro exportéry ještě přínosnější, pokusila jsem se porovnat i kulturní specifika, která ovlivňují obchodní styk s podnikateli z vybraných zemí.

Zjistila jsem, že se opravdu jedná o velmi perspektivní ekonomiky s ohromným vnitřním trhem, na kterém roste koupěschopná poptávka po zahraničním zboží. Každá z nich má z našeho pohledu oproti jiným určité výhody, ale i nevýhody. Čína a Indie jsou dvě nejvíce zalidněné země na světě a vykazují nejvyšší tempa ekonomického růstu ve světě, ale jsou od České republiky geograficky i kulturně mnohem vzdálenější než Rusko a Ukrajina a české zboží tam není obecně tolik známé. První dvě země vytvářejí vyšší hrubý domácí produkt měřený podle parity kupní síly než druhá dvojice zemí, ale v přepočtu na jednoho obyvatele je nižší než v Rusku a na Ukrajině, což signalizuje nižší úroveň příjmů většiny Číňanů a Indů.

Při srovnání struktury hospodářství mě zaujaly dvě odlišnosti – poměrně výrazně nižší podíl primárního sektoru v Rusku ve srovnání s ostatními třemi zeměmi a vysoký podíl sekundárního sektoru v Číně. Dále jsem zjistila, že v Číně a Indii se hrubé investice podílejí na tvorbě HDP mnohem větší měrou než v Rusku a na Ukrajině, z čehož se dá usoudit, že první dvě jmenované země cíleně vytvářejí předpoklady pro svůj další hospodářský růst v budoucnu na úkor současné spotřeby.

Porovnávala jsem i celkovou hodnotu dovozu zboží ze zahraničí ve vybraných zemích. V roce 2008 dosáhl celkový import v Číně 1 047 mld. USD, import v Indii 315 mld. USD, import v Rusku 292 mld. USD a import na Ukrajině 84 mld. USD. Dále jsem sledovala vývoj zahraničního obchodu těchto zemí. Rusko a Čína mají pozitivní saldo obchodní bilance. V Rusku sice roste export zboží pomalejším tempem než dovoz, ale jeho absolutní výše několikanásobně převyšuje výši dovozu. V Číně roste export rychleji než import. Saldo obchodní bilance Ukrajiny je jen mírně v deficitu a v důsledku světové hospodářské krize se vylepšilo, neboť dovoz zboží na Ukrajinu byl zredukován více než vývoz zboží z této země. České exportéry

nejvíce potěší vývoj obchodní bilance Indie. Je totiž výrazně deficitní, neboť import do Indie roste mnohem rychlejším tempem než export z této země.

Výhodou Ukrajiny oproti Rusku je její členství ve WTO. Na rozdíl od Ruska však nemá stabilní politické prostředí a stav jejích veřejných rozpočtů je alarmující. Politická a fiskální nestabilita jsou také nevýhodou Indie ve srovnání s Čínou.

Z analýzy demografického vývoje vyplývá, že čínská společnost rychle stárne. To znamená, že zde bude růst poptávka po zboží pro seniory, což představuje příležitost například pro české exportéry farmaceutických výrobků. V indické společnosti je naopak velmi vysoká porodnost a předproduktivní generace převažuje nad postproduktivní generací. Rusko a Ukrajina zaznamenávají úbytek obyvatelstva. Indie se liší od ostatních třech zemí výrazně nižší mírou urbanizace a s tím související vyšší mírou negramotnosti.

Ve druhé kapitole jsem porovnávala vývoj exportu zboží z České republiky do vybraných zemí. Relativně nejvíce zboží (měřeno podle jeho peněžní hodnoty) se vyvážá do Ruské federace. Hodnota zboží vyváženého na Ukrajinu je přibližně 2,5x nižší než hodnota exportu do RF a zhruba dvakrát vyšší než hodnota exportu do Číny. Export do Indie se blíží hodnotě exportu do Číny. Hodnota vývozu do Ruska se zvýšila mezi lety 2001 a 2008 pětinasobně, hodnota vývozu na Ukrajinu také téměř pětinasobně, hodnota vývozu do Číny téměř šestinasobně a hodnota vývozu do Indie vzrostla na 5,4násobek. Tempo růstu exportu je přibližně stejné. V důsledku světové hospodářské krize se výrazně propadl vývoz do Ruska a na Ukrajinu, zatímco vývoz do Číny a Indie zaznamenal mírný růst. Hodnota vývozu do Číny v roce 2009 převýšila hodnotu vývozu na Ukrajinu.

Komoditní struktura českého vývozu do Ruska, Číny, Ukrajiny a Indie se příliš neliší a dá se říci, že je v čase stabilní. Nadpoloviční podíl v ní zaujímají stroje a dopravní prostředky. Z nich se v Rusku, na Ukrajině a v Indii nejlépe uplatňují česká silniční vozidla, ale v roce 2009 se jejich dovoz výrazně snížil (na Ukrajině o 82 %, v Rusku o 54 % a v Indii o 12 %). Do Číny se z kategorie strojů a dopravních prostředků nejvíce vyvážejí stroje a zařízení všeobecně užívané v průmyslu a dále elektrická zařízení a spotřebiče. Druhou nejvýznamnější kategorií zboží jsou výrobky povahy materiálních meziproduktů. Na trzích vybraných zemí se poměrně dobře uplatňuje i české průmyslové spotřební zboží a chemikálie.

Co se týče importu z vybraných zemí, platební bilanci České republiky zatěžuje především vysoký objem dovozu energetických surovin z Ruské federace a dále velmi vysoký objem dovozu strojů a průmyslového spotřebního zboží z Číny. Hluboký deficit obchodní bilance s RF, který dosahuje téměř -3,5 mld. EUR, a ještě hlubší deficit obchodní bilance s Čínou (-7,9 mld. EUR), je třeba v budoucnu zmírňovat zvyšováním vývozu zboží do těchto zemí, podporou vývozu služeb (nejlépe přilákáním vyššího počtu ruských a čínských turistů do ČR a jejich stimulací k prodloužení pobytu zde) a především zvyšováním objemu přímých investic českých podnikatelských subjektů na území Ruska a Číny.

Ve třetí kapitole jsem se zabývala obchodně-politickými podmínkami pro dovoz do vybraných zemí. Asi nejdůležitějším poznatkem jsou velké změny v souvislosti se vznikem celní unie mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem. Všechny vybrané země se bohužel vyznačují poměrně silným protekcionismem. Regulace dovozu je politickým nástrojem k ochraně domácí ekonomiky, zejména v době celosvětové hospodářské krize. Proto Rusko zavedlo přísnější celní předpisy. Čína a Indie v posledním desetiletí pod tlakem WTO snižovaly své celní sazby, ale na druhou stranu uplatňují mnoho složitých netarifních dovozních opatření, na která si vývozci z vyspělých zemí stěžují. Vývoz zboží na Ukrajinu je ztížen povinnou certifikací některých druhů zboží ukrajinskými orgány, přičemž ne všechny mezinárodní certifikáty jsou uznávány. Evropská unie společně s WTO se snaží vyjednávat s vybranými zeměmi o snižování překážek dovozu zboží.

Čeští exportéři mohou využívat různých forem státní podpory při vstupu na ruský, čínský, ukrajinský a indický trh. Ministerstvo průmyslu a obchodu zřídilo agenturu CzechTrade, která má ve všech vybraných zemích své pobočky a bezplatně zveřejňuje podrobné informace o aktuální situaci na daných trzích. Nabízí také asistenční služby konkrétním vývozcům, jako je pomoc při navázání a udržení kontaktu s potenciálním obchodním partnerem, a pořádá vzdělávací semináře a kurzy. CzechTrade zařadil Rusko, Čínu, Ukrajinu i Indii na seznam tzv. prioritních zemí, což znamená, že podporuje vývoz do těchto zemí intenzivněji než vývoz do jiných zemí. Ministerstvo zahraničí nabízí v Českých centrech v Moskvě a Kyjevě také asistenční služby pro české exportéry, které navíc zahrnují i možnost krátkodobého pronájmu vybavených prostor pro obchodní jednání a ubytování.

Český stát dále zřídil Českou exportní banku a Exportní a garanční pojišťovací společnost, což jsou instituce, které nabízejí českým exportérům zvýhodněné financování a pojištění. Nejvíce podporují vývozce strojního zařízení do třetích zemí, tj. právě do Ruské federace, Číny, Ukrajiny, Indie a jiných států. EGAP také pravidelně vyhodnocuje teritoriální rizika ve všech zemích. Do nejvíce rizikové skupiny řadí Ukrajinu. Nižší míra rizika podle něj existuje v Rusku, ještě nižší v Indii a nejméně rizikové je obchodování s Čínou.

Ve čtvrté kapitole jsem se snažila identifikovat kulturní specifika obchodního jednání ve vybraných zemích. Společnými znaky těchto kultur jsou podle mého názoru důraz na osobní kontakt, klientelismus, rozsáhlá byrokracie a korupce, přísně hierarchické uspořádání vztahů na pracovišti, autoritativní způsob řízení a jiné vnímání času. Hlavní rozdílné znaky shledávám ve vztahu k ženám, v obvyklé míře fyzického kontaktu, ve způsobu vyjádření nesouhlasu, v převládajícím pořadí hlavních společenských hodnot a v míře patriotismu, která je obecně vyšší v ruské a čínské kultuře než v indické a ukrajinské.

Na závěr bych chtěla vyjádřit své přesvědčení, že vzájemný obchod mezi Českou republikou na jedné straně a Ruskou federací, Čínou, Ukrajinou a Indií na druhé straně se bude v budoucnu vyvíjet stejně dynamicky jako v posledním desetiletí díky rostoucím zkušenostem českých exportérů a jejich schopnosti uplatnit své kvalitní a konkurenceschopné zboží na těchto trzích, díky intenzivní státní podpoře vývozu do těchto zemí a také díky rostoucí poptávce po dovozu strojírenských výrobků, těžebního zařízení a dalších komodit ve vybraných zemích.

Seznam použité literatury

Monografie

- CIHELKOVÁ, Eva, KUNEŠOVÁ, Hana a kol. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. Praha: C.H. Beck, 2006, 319 stran. ISBN 80-7179-455-4.
- ČERNOHLÁVKOVÁ, Eva, SATO, Alexej, TAUŠER, Josef a kol. *Finanční strategie v mezinárodním podnikání*. Praha: ASPI, 2007, 320 stran. ISBN 978-80-7357-321-8.
- JOSHI, Vijay, LITTLE, I. *India's Economic Reforms 1991-2001*. Oxford: Clarendon press, 1996, 282 stran. ISBN 0-19-829078-0.
- JURČEKA, Milan. *Investování a podnikání zahraničních subjektů na Ukrajině*. Praha: Nakladatelství a vydavatelství IQ 147, 2004, 166 stran. ISBN 80-239-3992-0.
- KALÍNSKÁ, Emílie, ŠTĚRBOVÁ, Ludmila a kol. *Mezinárodní obchod (pro 2MO301)*. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2007, 147 stran. ISBN 978-80-245-1299-0.
- OECD. *Reviews of Regulatory Reforms: Russia - Building rules for the market*. Paris : OECD Publishing, 2005. ISBN: 92-64-01122-6.
- SANDSCHNEIDER, Eberhard. *Globale Rivalen. Chinas unheimlicher Aufstieg und die Ohnmacht des Westens*. München: Carl Hanser Verlag, 2007, 248 stran. ISBN 978-3-446-40934-7.
- SATTER, David. *Tma na úsvitu*. Praha: Vydavatelství Ideál, 2008. 354 stran. ISBN: 978-80-86995-06-9.
- SELIŠČEVA, T.A. *Transformacija struktury rossijskoj ekonomiki*. Sankt-Peterburg: SPBGIEU, 2005. 302 stran. ISBN: 5-88996-513-1.
- SEREGHYOVÁ, Jana. *Vybrané institucionální a strukturální aspekty otevírání čínské ekonomiky*. Praha: Institut integrace ČR do evropské a světové ekonomiky, VŠE Praha, 2003, 72 stran. ISBN 80-86419-44-4.
- SIEDENBERG, Axel, HOFFMANN, Lutz. *Ukraine at the Crossroads. Economic Reforms in International Perspective*. New York; Heidelberg: Physica-Verlag, 1999, 432 stran. ISBN 3-7908-1189-0.

Periodika

- Hospodářské noviny. Exportér č. 2. Rusko – regiony. Únor 2008.
- Hospodářské noviny. Exportér č. 2. Rusko. Únor 2009.
- HORKÁ, Jana: *MMF posílí vliv rozvíjejících se zemí*. IN: Hospodářské noviny ze dne 5.10.2009.
- RUTLAND, Peter. A Twisted Path Toward a Market Economy. IN: *Transition: Events and Issues in the Former Soviet Union and East-Central, and Southeastern Europe*. 1994 in Review: Part II. Open Media Research Institute. ISSN: 1211-0205. Str. 12-20.

Závěrečné kvalifikační práce

- PROCHÁZKA, Jiří. „Podpora exportu v ČR.“ Praha, 2006. 95 stran. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů.
- RŮŽIČKOVÁ, Pavlína. „Čínská ekonomika na přelomu tisíciletí“. Praha, 2008. 48 stran. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů.

Internetové zdroje

- CBRF: *Osnovnye ekonomicheskie pokazateli v 2009 godu*. Dostupné na: http://cbr.ru/statistics/print.aspx?file=macro/macro_09.htm&pid=macro&sid=oep [24.03.2010]
- *China's foreign exchange reserves, 1977-2009*. Dostupné na: <http://www.chinability.com/Reserves.htm> [18.11.2009]
- ČSÚ: *Databáze zahraničního obchodu*. Dostupná na: <http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO> [21.03.2010]
- CzechTrade: *CzechTrade ve světě*. Dostupné na: www.czechtrade.cz/czechtrade-svet [27.03.2010]
- EGAP: *Výroční zpráva 2009*. Str. 9 a 16. Dostupná na: <http://www.egap.cz/dokumenty/vysledky-hospodareni/vyrocni-zprava-2008.pdf>. [27.03.2010]
- European Commission: *External Relations. China*. Dostupné na: http://ec.europa.eu/external_relations/china/index_en.htm [07.04.2010]

- European Commission: *External Relations. India*. Dostupné na:
http://ec.europa.eu/external_relations/india/index_en.htm [07.04.2010]
- GKS: *Rossijskij statisticheskij jezhegodnik, r. 2009*. Dostupné na:
http://www.gks.ru/bgd/regl/b09_13/IssWWW.exe/Stg/html6/25-01-1.htm
[24.03.2010]
- GKS: *Rossija v cifrach, 2009 g.* Dostupné na:
http://www.gks.ru/wps/PA_1_0_S5/Documents/jsp/Detail_default.jsp?category=1112178611292&elementId=1135075100641 [24.03.2010]
- IMF: *World Economic Outlook Database, October 2009*. Dostupné na:
http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/weodata/weorept.aspx?sy=2007&ey=2014&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=37&pr1.y=3&c=924&s=NGDP_RPCH%2CNGDPRPC%2CPPPGDP%2CPCPI%2CLP&grp=0&a=
- LAVIČKA, Václav: *Čína zrychluje růst a táhne svět z recese*. Dostupné na:
<http://hn.ihned.cz/c1-38762580-cina-zrychluje-rust-a-tahne-svet-z-recese>
[18.11.2009]
- MPO: *Nová koncepce podpory vývozu do prioritních zemí*. Dostupné na:
<http://www.mpo.cz/dokument58287.html> [25.03.2010]
- NKÚ: *Prezident NKÚ: Za korupci se v Číně i popravuje*. Dostupné na:
www.nku.cz/scripts/detail.asp?id=1635 [18.11.2009]
- OECD: *Country statistical profiles 2009*. Dostupné na:
<http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18182&querytype=view&lang=en>
[15.11.2009]
- Reserve Bank of India: *Balance of Payments (2008-2009)*. Dostupné na:
http://www.rbi.org.in/scripts/SDDS_ViewDetails.aspx?SDDSID=153 [24.03.2010]
- RUSKO – *Profil země 2008*. Dostupné na:
<http://www.ruskodnes.cz/index.php?page=clanek&id=790>, [15.03.2010]
- Transparency International: *2008 Corruption perception index*. Dostupné na:
www.transparency.org/news_room/in_focus/2008/cpi2008/cpi_2008_table
[18.11.2009]
- National Bank of Ukraine: *Balance of payments 2009*. Dostupné na:
http://www.bank.gov.ua/Engl/Statist/index_PB_e.htm [22.03.2010]
- UKRSTAT: *External economic activity, Geographical structure exports/imports of goods, - of services*. Dostupné na: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [14.03.2009]

- WTO: *World Trade Developments in 2008*. Dostupné na:
http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/its2009_e/its09_world_trade_dev_e.htm
[15.11.2009]
- Zastupitelský úřad Dillí: *Souhrnná teritoriální informace*. Dostupné na:
<http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/indie/1000422/> [28.03.2010]
- Zastupitelský úřad Kyjev: *Souhrnná teritoriální informace*. Dostupné na:
<http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/ukrajina/1000905/> [28.03.2010]
- Zastupitelský úřad Moskva: *Ekonomické informace a aktuality z relace Rusko*.
5.3.2010. Dostupné na:
<http://www.export.cz/EXPORTCZ/LinkClick.aspx?fileticket=qHEXWFnylZ0%3d&tabid=177> [09.04.2010]
- Zastupitelský úřad Moskva: *Souhrnná teritoriální informace*. Dostupné na:
<http://www.BusinessInfo.cz/cz/rubrika/rusko/1000580/> [28.03.2010]
- Zastupitelský úřad Peking (ČLR): *Čína: Souhrnná teritoriální informace*.
Dostupné na: <http://www.BusinessInfo.cz/cz/rubrika/cina/1000539/> [28.03.2010]

Přílohy

Příloha 1: Perspektivní obory v Ruské federaci⁶⁷

- **Strojírenství** - Ruský průmysl předpokládá další modernizaci a rozšíření výrobních kapacit s využitím moderních technologií a strojů zejména ve strojírenství, hutnictví, elektrotechnice a elektronice, automobilovém, leteckém a loděřském průmyslu, energetice, včetně ekologizace výrob.
- **Energetika** - Do r. 2015 se očekává nárůst spotřeby elektrické energie o cca 4% ročně. K prioritám proto bude patřit zejména výstavba nových energetických bloků, včetně jaderných, orientace na alternativní obnovitelné zdroje energie, rekonstrukce a rozšíření energetických sítí, technologická modernizace stávajícího energetického komplexu (včetně zavádění technologií úspor) a utváření nového systému liberalizovaného trhu energie. Důležitý je rozvoj těžby ropy, zemního plynu a uhlí a jejich zpracování. počítá se s rozvojem nových center pro těžbu ropy a zemního plynu a výstavbou produktovodů pro jejich následnou distribuci (ropovody, plynovody). Rozvoj jejich zpracování má zajistit modernizace stávajících a výstavba nových objektů chemického a petrochemického průmyslu.
- **Těžba surovin** - Rozvoj se týká těžby železnorudných surovin, barevných kovů a dřeva a jejich zpracování. České firmy v tomto odvětví mohou uplatnit svoje technologie dobývací techniky, stroje a zařízení na těžbu a zpracování dřeva a další.
- **Dopravní infrastruktura** - Státní politika RF je zaměřena na rozvoj a efektivitu dopravní infrastruktury, na urychlení pohybu zboží, zlepšení dopravních služeb pro obyvatelstvo, zvyšování bezpečnosti a stability dopravního systému a propojení jednotlivých regionů země. Předpokládá se výstavba a rekonstrukce federálních a regionálních silnic a dálnic, železničního, leteckého a vodního spojení. Obnova a rozvoj budou rovněž zaměřeny na všechny druhy dopravních prostředků, včetně pro zajištění městské hromadné dopravy.
- **Automobilový průmysl** - Ruský automobilový trh se stal v 1. pololetí 2008 s 1,65 mil. prodanými vozy třetím největším trhem v Evropě. Do roku 2012 by měl prodej osobních automobilů v RF vzrůst na 4,6 mil. ročně. Ruský trh je proto výzvou pro všechny významné světové automobilové koncerny, stejně jako výrobce dílů a příslušenství. Dle Ministerstva průmyslu a obchodu RF mají automobilové koncerny vyrábět v Rusku do roku 2012 více než 1,4 mil. osobních automobilů ročně, vytvořit

⁶⁷ staženo z <http://download.mpo.cz/get/38238/42622/510213/priloha001.pdf> [25.03.2010]

45 tis. pracovních míst a investovat do výroby zhruba 4,2 mld. USD. Cílem ruské vlády je, aby 50 % přidané hodnoty automobilu bylo vyprodukováno na území RF. Proto je ruský trh výzvou také pro výrobce dílů a příslušenství.

- **Agroprůmyslový komplex** - Prioritními směry v této oblasti bude využívání nových technologií v zemědělství - v pěstování rostlin a v živočišné výrobě (chov mléčného skotu, velkovýkrmny prasat, drůbežářské komplexy) a potravinářství (zpracování mléka a masa, obilná síla, mlýny, pekárny a další).
- **Stavebnictví a komunální výstavba** - Před finanční krizí v RF přetrvával několik let stavební boom v oblasti bytové i nebytové výstavby. To si vyžadovalo posílení stávajících kapacit na výrobu stavebních hmot (cementárny, cihelny, sklárny, izolační materiál apod.), stejně jako nové technologie a stavební techniku. Komunální výstavba předpokládá aplikace v oblasti přípravy a rozvodů pitné vody, výroby a rozvodu elektřiny a plynu, zateplení budov, likvidace odpadů a čištění odpadních vod.
- **Vodohospodářství** - Význam dodávek zařízení pro čištění odpadních vod nabývá na stále větším významu. V RF vyšel výnos, který zavazuje jednotlivé regiony řešit tuto naléhavou problematiku. Týká se průmyslových a zemědělských závodů, správních objektů, školních zařízení, hotelů a bytových objektů.

Příloha 2: Perspektivní obory v Číně⁶⁸

- **Energetika** – Čína potřebuje zvyšovat svoji energetickou základnu, ČR má v tomto oboru výbornou referenci v dříve postavené elektrárně Shentou. Jedná se přitom nejen o tepelné elektrárny, ale i jaderné a ostatní energetické zdroje. Významné místo má i výstavba obnovitelných zdrojů.
- **Těžba surovin** – V této oblasti se jedná nejen o dodávky zařízení, ale zejména zvyšování bezpečnosti práce v dolech (úmrtí v nich jsou druhou příčinou úrazů ve statistikách po dopravních nehodách), ale např. i čisté uhelné technologie.
- **Ekologické technologie** – Vzhledem k rostoucímu znečištění a mezinárodnímu tlaku na zlepšení situace čínská vláda věnuje zvyšující se pozornost zejména spalovnám městských a nemocničních odpadů, úpravnám a čističkám vod.
- **Strojírenství** – Přes rostoucí konkurenci u obráběcích strojů má česká strana v tomto tradičním odvětví dobré reference a lze očekávat významné zakázky i v budoucnu.
- **Obuvnické, textilní a tiskařské stroje** – Tradiční obory, lze očekávat pokračování dodávek.
- **Potravinářské technologie** - Jedná se o tradiční obory vzájemné spolupráce, existuje potenciál pro jejich další rozvíjení.
- **Chemický průmysl** – Obor s velkou perspektivou, u kterého lze v Číně oprávněně předpokládat silný rozvoj.
- **Zdravotnická technika, léky** – V tomto oboru již působí na čínské trhu české subjekty a celé toto odvětví lze chápat v Číně jako rozvojové a perspektivní.
- **Služby** - I ve sféře bankovníctví, pojišťovnictví, marketingových a právnických služeb a rozvoji nemovitostí již české subjekty začaly podnikat v ČLR a lze očekávat další poptávku po rozvoji služeb.

⁶⁸ staženo z <http://download.mpo.cz/get/38238/42622/510213/priloha001.pdf> [25.03.2010]

Příloha 3: Perspektivní obory na Ukrajině⁶⁹

- **Potravinářský průmysl** - Potravinářství tvoří cca 20 % průmyslové výroby. Potravinářská produkce je významným vývozním artiklem a značná část zahraničních investic (30%) směřuje do tohoto odvětví. Na Ukrajině ovšem prozatím není zastoupena výroba potravinářských přísad - konzervantů, stabilizátorů, emulgátorů a ochucovadel, které jsou zatím dováženy.
- **Strojírenství** - Značná část ukrajinské průmyslové základny je technicky i morálně zastaralá. Dodávky obráběcích strojů jsou jednou z klíčových oblastí českého exportu. Řada dodávek investičního charakteru z různých oborů je součástí investičního strojírenství. K dodávkám strojních celků patří např. sklářské linky a linky na výrobu cihel, stroje pro těžbařský a dřevozpracující průmysl, linky těžkých obráběcích strojů.
- **Energetika** - Se svou současnou kapacitou a roční produkcí elektrické energie se řadí Ukrajina mezi světovou dvacítku. Na HDP se podílí výroba energie 10 %. Stát zastává funkci regulátora a většinou i vlastníka výroby, transmise a distribuce elektrické energie. Modernizace energetického sektoru bude proto v nejbližší budoucnosti i nadále závislá na státem řízených programech a s tím souvisejícím vytváření finančních zdrojů. Významnou roli zde mají mezinárodní finanční instituce prostřednictvím různých úvěrových programů. Některé takové programy již byly využity českými společnostmi. Dále je možnost podílet se na modernizaci tepelné a jaderné energetiky, kompresorových stanic, distribučních sítí, komunální energetiky. V oblasti jaderné energetiky je ČR na Ukrajině velmi úspěšná, např. dodávkami systémů řízení a kontroly reaktorů na všechny její jaderné elektrárny.
- **Technologie pro ochranu životního prostředí** - Toto odvětví je zařazováno především s hlediska jeho perspektiv. Ukrajinská společnost si již pozvolna uvědomuje potřebu legislativy v této oblasti, o čemž svědčí např. řada státních programů na rozvoj ekologicky čistých forem energie. Rezervy jsou ve využití vodních a alternativních zdrojů. Ukrajina má dále obrovský a dlouhodobě neřešený problém s průmyslovými a komunálními odpady. V současnosti je zde akumulováno přes 30 miliard tun odpadů na ploše 160 tisíc ha. S ohledem na tuto situaci je velká šance pro výstavbu a dodávku technologií spaloven odpadů, technologií a zařízení na čištění odpadní vody, průmyslových filtrovacích a odprašovacích zařízení.

⁶⁹ staženo z <http://download.mpo.cz/get/38238/42622/510213/priloha001.pdf> [25.03.2010]

Příloha 4: Perspektivní obory v Indii⁷⁰

- **Dopravní infrastruktura** – V Indii vzhledem k rozsáhlosti země hraje významnou roli železniční a letecká doprava. ČR může dodávat vybavení letišť, železničních tratí, malá letadla, lokomotivy, vagóny.
- **Energetika** – Indie trpí silným nedostatkem elektrické energie jak pro obyvatelstvo, tak pro rozvíjející se průmysl. Indická vláda má v úmyslu v nejbližších letech kapacity několikanásobně zvýšit. V tomto oboru má bývalé Československo v Indii tradici.
- **Vodohospodářství** – V Indii neustále přibývá počet obyvatel, což souvisí s rostoucí potřebou pitné vody a s nutností její recyklace.
- **Automobilový průmysl** – V Indii roste životní úroveň, což je spojeno s neustále rostoucí poptávkou po automobilech. V tomto oboru má bývalé Československo v Indii tradici.
- **Strojírenství** – Indie průběžně modernizuje svůj průmysl. ČR má v dodávkách strojů, především obráběcích, v Indii tradici.
- **Potravinářský průmysl** – S rostoucí životní úrovní roste spotřeba potravin.
- **Technologie pro ochranu životního prostředí** – Indie se aktivně zapojuje do ekologických projektů a její vláda je začala podporovat.

⁷⁰ staženo z <http://download.mpo.cz/get/38238/42622/510213/priloha001.pdf> [25.03.2010]